

Problematiken kring översättning av idiomatiska enheter

Sinobad, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:114505>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Tihana Sinobad

Problematiken kring översättning av idiomatiska enheter

Masteruppsats

Handledare:

Sara Profeta

Robert Pedersen

maj, 2023

Innehåll

1. Inledning	3
2. Översättning av idiom	4
2.1. Vad är ett idiom.....	4
2.2. Översättningsproblem.....	7
2.3. Översättningsstrategier.....	8
3. Översättningsanalys	10
3.1. Fraserna där känslan sitter fast.....	10
3.2. Ljus i mörkret.....	12
3.3. ”Det enda som är helt klart är att sitter man still kommer man förlora...”.....	13
3.4. Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BIH.....	14
4. Sammanfattning	15
5. Översättningar från svenska till kroatiska	16
5.1.1. Fraserna där känslan sitter fast.....	16
5.1.2. Izrazi s osjećajima.....	21
5.2.1. Ljus i mörkret	25
5.2.2. Svjetlo u tami	31
5.3.1. ”Det enda som är helt klart är att sitter man still kommer man förlora...”.....	37
5.3.2. Jedno je jasno: izgubit će onaj koji bude sjedio prekrivenih ruku.....	39
5.4.1. Vad är psykisk ohälsa?.....	42
5.4.2. Što je psihička bolest?.....	44
6. Översättningar från kroatiska till svenska	47
6.1.1. Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BIH.....	47
6.1.2. Hövdingen: Mirza Teletović avslutar sin karriär och tar över Bosnien och Hercegovinas Basketbollförbund.....	50
6.2.1. Mexiko.....	53
6.2.2. Mexiko.....	59

6.3.1. Uvjeti online kupnje na www.hrvatskitelekom.hr web stranici.....	64
6.3.2. Användningsvillkor för inköp via webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr.....	74
7. Sažetak.....	83
8. Abstract.....	84
9. Referenser.....	85
9.1. Teori.....	85
9.2. Översättningar.....	86

1. Inledning

Översättning av idiomatiska uttryck är en stor utmaning för översättare. Deras metaforiska betydelse och bundenhet till ett språk gör det svårt, och i vissa fall till och med omöjligt, att överföra vad de uttrycker till målspråket. I början av den här uppsatsen ska jag framställa olika definitioner av idiom. Det kommer att visa vad alla beskrivningar har gemensamt och vilka drag som beror på lingvistens tolkning. Sedan ska jag förklara med hjälp av Bakers klassificering vilka specifika problem översättare möter när källtexten de översätter innehåller idiom. I slutet av den teoretiska delen ska jag sammanfatta Ingos och Bakers översättningsstrategier för idiomöversättning.

Den andra delen av uppsatsen består av beskrivningar av de problem som jag stötte på i mina utvalda texter i den praktiska behandlingen av ämnet. Jag ska använda Ingos och Bakers listor över strategier för att skildra hur jag försökte lösa dessa problem.

Jag har översatt sju texter, fyra från svenska till kroatiska och tre i omvänd riktning. Målet var att välja texter som var så olika varandra som möjligt men ändå innehöll ett antal idiom. Från svenska till kroatiska har jag översatt en språkvetenskaplig text, en text om diskriminering ur ett historiskt och sociologiskt perspektiv, en affärsprognos och en populärvetenskaplig artikel om psykiatri. Från kroatiska till svenska valde jag en sporttidningsartikel, en turisttext och allmänna villkor för en webbshop.

Den första svenska texten, "Fraserna där känslan sitter fast", handlar om just idiom. Det är en artikel som skrevs av Kristin Pineda Svenske och publicerades i *Språktidningen*. Författaren beskriver vad idiom egentligen är med många exempel på både svenska och "universiella" idiom, såväl som idiom specifika för några andra länder.

Den andra texten på svenska, "Ljus i mörkret", är ett kapitel ur boken *Vardagens antirasism* som kom ut 2015. Där beskriver sociologen Wuokko Knocke hur social- och arbetslivet såg ut för invandrarna genom 1900-talet och vilka hinder de möter i Sverige i dag. Hon fokuserar på några positiva exempel på relationer mellan vanliga svenskar och de med en utländsk bakgrund, som titeln pekar på.

Sedan översatte jag en bloggpost från IBM:s webbplats där handelsexperten Bengt Eliasson skriver om nyheter i handelns värld och ger några prognoser för framtiden i området. Jag

valde denna artikel eftersom han använder genom hela texten variationer av idiomet “att mota Olle i grind“.

Den sista svenska källtexten, “Vad är psykisk ohälsa?“, valde jag ur den medicinska populärvetenskapliga tidningen *Vetenskap och hälsa*. Författaren är Eva Bartonek Roxå. Hon gjorde en intervju med psykiater Johan Fernström där han pratade om vad som är nytt inom hans yrke på ett sätt som är förståeligt för alla. Den här texten innehåller inte några idiom, den är utvald för att omfatta så många olika områden som möjligt.

Den första kroatiska texten som jag har översatt är artikeln “Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BIH“ som Luka Marin Vuco publicerade i sporttidningen *Telesport*. Det handlar om en berömd bosnisk basketspelare och hans karriär. Artikeln är skriven på ett informellt, lekfullt sätt och det innehåller flera idiomatiska uttryck som jag försökte översätta till svenska. Översättningsexperterna (t.ex. Baker 1992: 64) påstår att man inte ska översätta idiom till målspråket som inte är ens modersmål, men akademiska uppsatser som den här är förmodligen ett undantag.

Sedan valde jag en samling av turisttexter om Mexiko som anonyma författare skrev på den kroatiska webbplatsen om resor *Put oko svijeta*. Texterna ger läsare information om platser de kan besöka och olika råd för att ha en trevlig semester. Texterna innehåller inte idiom, men de är rika på utsmyckade uttryck som var en utmaning att översätta. Långa och inte alltid helt entydiga meningar orsakade också några översättningsproblem.

Den sista texten som jag översatte är allmänna villkor för användningen av *Hrvatski telekoms* webbshop. Den här texten var mest olik de andra eftersom den är skriven på ett formellt juridiskt språk. I en sådan text finns det givetvis inte några idiomatiska uttryck, men dess specifika drag uppfyller krav för urvalets diversitet.

Alla ursprungliga texter och översättningar finns i den sista delen av uppsatsen.

2. Översättning av idiom

2.1. Vad är ett idiom

Lingvisterna är inte överens om den exakta definitionen av ett idiom. Fleisher (citerad i Skog-Södersved & Malmqvist 2007: 322) ger två anledningar till detta. Det första är att begreppet tillhör ”en relativt ung språkvetenskaplig deldisciplin” och den andra är att ”all klassificering av språkliga enheter har sina gränser.” Även om mängden av definitioner gör att det saknas exakthet får vi en bred bild av vad ett idiom är. Förutom olika perspektiv får vi märka dragen som ständigt förekommer i förklaringar av dessa komplicerade språkliga enheter. Wiman ger i sin bok *Målande uttryck. En liten bok med svenska idiom* en kort definition som sammanfattar det som de flesta håller med om: ”Det typiska för våra målande uttryck eller idiom, som de brukar kallas, är att de inte utan vidare låter sig förstås med utgångspunkt från betydelsen hos de enskilda orden.” I Norstedts stora svenska ordbok från 1986 som Rossi-Pokela (2001: 7) citerar står det en liknande mening att idiom är ett ”fast uttryck vars innebörd inte framgår av de ingående ordens betydelse.” Det är ofta omöjligt att gissa ett okänt idioms betydelse eftersom ”ett idiom är till innehållet en *metafor*” (Rossi-Pokela 2001: 11), dvs. det åsyftas med det en betydelseförskjutning (Ingo 1991: 194). Med tanke på hur idiom ska betraktas i analys påstår Ingo (1991: 208): ”Hela uttrycket utgör i och för sig en lexikal enhet, ett *lexem*, och det bör i den semantiska analysen behandlas som ett sådant.”

Skog-Södersved och Malmqvist (2007: 318) skriver om termen *fraseologism*. Det är ett överordnande begrepp för vissa språkliga enheter som används mest inom germanistiken men är vanligt bland svenska lingvister också. Enligt snävare begränsning består en fraseologism av minst två ord, men kan inte vara en hel sats. I uppdelning av olika fraseologismer finns det centrum och periferi. Fleischer (citerad i Skog-Södersved & Malmqvist 2007: 319) nämner kännetecknen som fraseologismerna i centrum uppvisar: ”idiomaticitet, semantisk-syntaktisk stabilitet samt lexikalisering och reproducerbarhet.” Konstruktionerna i centrum kallas i svenska fraseologiska arbeten i allmänhet *idiom* (Skog-Södersved & Malmqvist 2007: 319). Sköldberg (citerad i Skog-Södersved & Malmqvist 2007: 319-320) använder termen *fast fras* i samma betydelse som *fraseologism*. Hon delar i sin schematiska typologi fasta fraser i två grupper, de som har en härledbar betydelse och de med en icke-härledbar betydelse. Idiom tillhör naturligtvis den andra gruppen. På en lägre nivå i hennes schema är fraser med icke-härledbara betydelser uppdelade i dem som utgör hela satser och dem som kan vara bara en satsdel. Förutom idiom består gruppen av lexikaliserade fraser och lexikaliserade liknelser. Några tycker att de senare kan betraktas som idiom. Burger (citerad i Skog-Söderqvist 2007: 320) påstår att lexikaliserade liknelser, eller komparativa fraseologismer, kan ”uppträda som

antingen kollokationer eller delidiom, beroende på hur transparent jämförelsen är.” Clauséns (citerad i Skog-Södersved & Malmqvist 2007: 220-221) modell börjar med frågan om ett uttryck har en informativ eller en pragmatisk funktion. Idiom ger ny information, så de tillhör informativa uttryck. Kännetecken liknande de som redan nämndes – att ett uttryck ska innehålla åtminstone en metafor och att dess betydelse inte ska motsvara betydelsen hos de enskilda orden – utgör kriterierna för att uttrycket ska betraktas som ett idiom. Clauséns *idiomkluster* innehåller, förutom idiom, liknelser och talesätt. Sköldberg (citerad i Skog-Södersved 2007: 324) hävdar att det inte är möjligt att definiera någon tydlig gräns mellan idiom och andra fasta fraser utan att ”det råder gradvisa övergångar mellan de olika kategorierna.”

Baker (1992: 63) förtecknade allt som man inte kan göra med idiom (bortsett från skämt och ordlekar): 1) ändra ordföljden, 2) ta bort ett ord, 3) lägga till ett ord, 4) byta ut ett ord med ett annat och 5) ändra uttryckets grammatiska struktur. Hon (1992: 64) skiljer också idiom från andra fasta fraser och ordspråk på grund av härledbarhet. Hon tillägger dock att till och med fasta fraser och ordspråk ofta betyder något mer än summan av de enskilda ordens betydelser. Spears (2006: v) påstår i introduktionen av sin amerikanska idiomsamling detta också. Han nämner olika idiomatiska fraser som på samma sätt är problematiska för talare som inte känner till dem. I hans terminologi omfattar begrepp *idiomatiska fraser* en mängd olika fraser från klichéer till partikelverb.

Ett annat sätt att definiera idiom förutom att bestämma vilka fraser som ingår i gruppen är att göra en uppdelning inom gruppen. Higy-Widler (citerad i Rossi-Pokela 2001: 12) påstår att det finns sådana idiom som har både metaforisk och ordagrann betydelse. ”Det framgår bara av kontexten om man använder de ordagrant eller överfört.” Å andra sidan har några metaforiska uttryck blivit helt lexikaliserade: ”Hos några uttryck utgör den nya betydelsen ett helt eget lexem, eftersom den ursprungliga betydelsen har försvunnit helt. Sådana uttryck är inte längre genomskinliga: metaforen har ”bleknat”, och den behöver inte längre en särskild kontext för att få en metaforisk betydelse.” Kari (citerad i Rossi-Pokela 2001: 12) kallar de två typerna av idiom *delidiom* och *helidiom* (Rossi-Pokelas översättning från finska). Mäntylä (citerad i Raatikainen 2011: 14) har uppdelat idiom i tre kategorier: *genomskinliga* – idiom där den bokstavliga betydelsen är ”klart länkad till den figurativa”, *semi-transparenta* – idiom där den bokstavliga betydelsen ”ger en antydning om den figurativa”, och *ogenomskinliga* eller

opaka – idiom där man måste ”känna till etymologin” för att veta vad länken mellan den bokstavliga och den figurativa betydelsen är.

Skog-Södersved och Malmqvist (2007: 323) varnar att exempel av infrekventa idiom som används i några beskrivningar kan ge intryck ”att idiom är ovanliga och exklusiva språkliga fenomen, när de i stället är mycket frekventa och återfinns i alla textsorter.” Vicker (2000: 1) påminner att man inte behöver vara sensitiv, kreativ eller poetisk för att använda idiom, utan att idiom är en del av vårt vardagliga språk och de flesta människor har en stor repertoar av idiom för vardagliga interaktioner. Idiom ska inte heller förblandas med slang (Spears 2006: v). Att visa att man tillhör någon grupp är bara en av många anledningar till varför vi använder idiom. Andra som Kari (citerad i Rossi-Pokela 2001: 13) nämner är självhävdelse, för att dra uppmärksamhet till sig, skilja sig från mängden, sträva efter skönhet, följa med sin tid, och särskilt ofta som en eufemism: ”Exempelvis kan begreppet *dö* uttryckas på flera sätt. Döden är ett tabu i vår kultur: vi använder gärna omskrivningar i stället för att tala direkt om saken. Om många idiom betyder detsamma som ordet *dö* så finns det också rikligt med slangidiom om ordet *sex*. Däremot finns det inte så många idiom som handlar om ordet *födelse*.” Kari (citerad i Rossi-Pokela 2001: 14) påpekar också att nya idiom uppstår hela tiden för att ersätta de gamla, speciellt i talspråk och slang. Mängden av idiom som har samma betydelse gör det viktigt att veta i vilka situationer vilka idiom är lämpliga. ”Skillnaderna i stilvärdet kan ibland vara svåra att märka. Många idiom är kontextbundna, och därför är det viktigt att känna till deras stilvärde.”

Ett av idiomens drag som förtjänar inte att nämnas sist, utan är en bra introduktion till nästa underkapitel, är att de är specifika för varje språk (Ingo 1991: 209).

2.2. Översättningsproblem

Baker (1992: 65) påstår att det finns två grundläggande problem vid översättning av idiom från källspråket som inte är översättarens modersmål. De är att detektera och tolka ett idiom korrekt och att överföra olika aspekter av dess betydelse till målspråket. Det är lättast att detektera de idiom som logiskt eller grammatiskt inte stämmer. Att översättaren inte förstår något uttryck i en viss kontext är också en bra signal att det kanske handlar om ett idiom (Baker 1992: 66). Det finns dock fall då idiom är lätta att missa. Några idiom har en

bokstavlig betydelse som passar in på texten. Modersmålstalare använder sådana idiom för att leka med både den bokstavliga och den figurativa betydelsen vilket översättaren inte alltid märker. Ett annat eventuellt problem är att det i målspråket finns ett idiom ganska likt det i källtexten, men med helt olik betydelse. Förmågan att observera ett idiom i kontexten och avgöra om den antagna betydelsen passar in eller inte är, enligt Baker (1992: 67), en ovärderlig tillgång som en översättare kan ha.

Baker (1992: 68-71) nämner också fyra svårigheter med idiomöversättning efter att översättaren har tolkat idiomet korrekt. Den första är att det kanske inte finns något idiom med motsvarande betydelse i målspråket. Förutom det kan idiom vara kulturspecifika (som alla andra ord och fraser) vilket gör det ännu svårare att överföra den ursprungliga meningen. Baker betonar att det inte är uttrycket själv som är kulturspecifikt och oöversättligt utan dess associationer. Det andra möjliga problemet är att det finns ett motsvarande idiom i målspråket som ser likadant ut men inte har samma konnotationer eller används inte i samma kontext. Bakers tredje översättningssvårighet är detsamma som redan nämnts ovan – några idiom har både en bokstavlig och en idiomatisk betydelse. Trots att en skicklig översättare märker båda är det inte lätt att åstadkomma samma ordlek i målspråket. Det sista problemet som Baker skriver om har att göra med olika konventioner av idiom användning i källspråket och målspråket. De språk som gör en skarp åtskillnad mellan skriftspråk och talspråk brukar undvika idiom i skrift. Det är någonting som översättaren måste vara medveten om.

2.3. Översättningsstrategier

Enligt Ingo (1991: 209) bör översättaren ”så långt som möjligt översätta ett idiom med ett motsvarande idiom i målspråket”. I fall då det inte går att ersätta idiomet med ett annat måste översättaren hitta någon annan lösning. ”Man kan gott säga att en korrekt behandling av de idiomatiska uttrycken ställer stora krav på översättarens yrkesskicklighet, hans språkkunskaper, stilkänsla och allmänna språkbehärskning.” Han föreställer fyra modeller för idiomöversättning:

- 1) Idiomet översätts med ett idiom – det är i de flesta fall det bästa alternativet, men man måste vara försiktig eftersom några uttryck har samma denotativa betydelse, men olika konnotationer eller används i olika situationer. Det är viktigt att bibehålla stilvärdet som

idiomet i originaltexten hade. Rossi-Pokela (2001: 34) påpekar att uttryckets funktion i texten är väsentlig: “När man översätter ett idiom i källspråket med ett idiom i målspråket är de språkliga elementen i det källspråkliga uttrycket inte avgörande. En översättningsmotsvarighet bör väljas på basis av idiomets funktion i källtexten.”

2) Idiomet översätts ordagrant – enligt Ingo (1991: 209) är den modellen av idiomöversättning sällan ett bra val. Han ger två möjliga positiva resultat: att översättaren kommer att skapa ett nytt idiom på målspråket eller att det nya uttrycket kommer att vara helt begripligt för målspråkläsare. Oftast är det inte så och den ordagranna översättningen blir främmande eller obegriplig. Rossi-Pokela (2001: 36) tillägger att fullständig ekvivalens mellan två idiom från olika språk är en möjlighet i vilket fall är ordagrann översättning det rätta valet.

3) Idiomet översätts med ett förklarande normaluttryck – Ingo (1991: 210) föreslår den modellen bara om översättaren inte har lyckats hitta någon idiomatisk motsvarighet i målspråket. “Under inga omständigheter får denna lösning bli en standardlösning för översättaren. Svagheten ligger framförallt däri, att en uttrycksfull och njutbar originaltext då blir blek och uttryckslös, vilket är ödesdigert speciellt med tanke på stilen.” Å andra sidan påstår han att ett normaluttryck gör källtextens information ytterst tydlig. Rossi-Pokela (2001: 37) anmärker att ett sådant uttryck även kan ha konnotationer som idiomet i källtexten inte hade.

4) Normaluttryck översätts med ett idiom – Ingo (1991: 210) varnar att användning av den modellen oförsiktigt kan leda till stilistisk obalans. “Men en god översättare kan gott strö in några nya idiom i texten ibland för att kompensera de “förlorade“ fall av idiom, där han varit tvungen att återge originaltextens idiom med normaluttryck.”

Baker (1992: 71-78) har sin egen lista över strategier för idiomöversättning som delvis överlappar Ingos. De första två handlar om översättning av ett idiom med ett idiom, men betoningen ligger på kombination av idiomens innehåll och form. Bakers första strategi är att ersätta källspråkets idiom med ett idiom i målspråket som har ungefär samma form och innehåll. Med samma form menar Baker motsvarande lexikala enheter. Det kan uppnås bara i vissa tillfällen. Den andra är att översätta ett idiom med ett annat som har samma betydelse men olika lexikala enheter. Bakers tredje strategi – översättning med parafrasering - motsvarar Ingos tredje modell. Förutom omöjligheten att hitta ett idiom av liknande betydelse

i målspråket ger Baker otillämplighet av något motsvarande idiom som en anledning till parafrasering. Hennes fjärde strategi är att utelämna idiomet helt. Översättaren kan välja den här strategin om det inte finns något idiom av liknande betydelse, om dess mening inte är lätt att parafrasera eller av stilistiska skäl.

3. Översättningsanalys

Som nämnt i Inledningen översatte jag sju texter av olika ämnen och stilar. Idiomatiska uttryck var givetvis inte lämpliga i alla utvalda texter. I översättningsanalysen ska jag fokusera på de texterna som innehåller idiomatiska uttryck: ”Fraserna där känslan sitter fast”, ”Ljus i mörkret”, ”Det enda som är helt klart är att sitter man still kommer man förlora...” och ”Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BIH”.

3. 1. Fraserna där känslan sitter fast

I början av artikeln presenterar författaren sitt ämne med två exempel av idiom: ”sitta som på nålar” och ”utse en syndabock”. Idiom med liknande lexikala enheter och betydelse finns i kroatiska också så jag översatte dem med både Ingos och Bakers första översättningsstrategi så här: ”biti na iglama” och ”biti žrtveno janje.”

Sedan förklarar Pineda Svenske idioms metaforiska betydelse med humoristiska exempel på hur det skulle se ut om man uppfattade dem bokstavligen. Idiom som användes här är ”hålla huvudet kallt”, ”sitta som på nålar” igen och ”köpa grisen i säcken.” ”Hålla huvudet kallt” översatte jag med det motsvarande kroatiska idiomet ”ostati hladne glave”. ”Köpa grisen i säcken” också har sin ekvivalent i kroatiskan – ”kupiti mačka u vreći”. De två idiomerna har troligen samma ursprung. Det är inte säkert, men några forskare tror att uttrycket skapades på medeltiden då svekfulla säljare sålde katter i säckar, men sa till köpare att det var grisar (Kapural; Kim 2022). Det är intressant att den svenska versionen bibehöll grisen och den kroatiska katten. Därför måste jag anpassa den andra delen av meningen till det kroatiska uttrycket: ”nog är det sällsynt att vi tänker ställa till med en rejäl grillfest när vi *köper grisen i säcken*” blev ”vjerojatno nećemo dobiti novog kućnog ljubimca kada *kupimo mačka u vreći*.”

Lingvisten som Pineda Svenske intervjuade pratade om mängden av idiom som betyder *att dö*. Hon gav tre exempel på informella sätt att uttrycka verbet idiomatiskt: ”att trilla av pinn”,

“att ta ner skylten“ och “att kila vidare“. Jag ersatte dessa idiom mer två kroatiska uttryck man använder i stället för verbet *att dö* i informella tillfällen: “otegnuti papke“ och “prdnuti u fenjer.“ Sedan gavs i texten exempel på ett formellt idiom med samma dennotativa betydelsen: “att gå till sina fäder.“ I översättningen använde jag ett kroatiskt idiom som också har en högtidlig ton och framkallar livet efter detta: “predati dušu Gospodu.“ Dessa översättningar är exempel på Bakers andra översättningsstrategi där man översätter ett idiom med ett annat som har ungefär samma betydelse, men olika lexikala enheter. I Ingos klassifikation är det den första strategin eftersom ett idiom översattes med ett annat.

Nästa idiom som nämnts i texten är ”att lägga något på hyllan”. Jag bytte det med kroatiskt idiom ”objesiti (što) o klin“. Det handlar igen om Ingos första och Bakers andra strategi.

Idiom som följer var det möjligt att översätta med Ingos och Bakers första strategi eftersom svenska idiom och kroatiska motsvarigheter delar både betydelsen och lexikala enheter:

Tabell 1

Källtexten	Översättningen
att stå på egna ben	stati na svoje noge
en svår nött att knäcka	biti tvrd orah
att ha ett ess i rockärmen	imati asa u rukavu

Resten av idiom som förekommer i artikeln nämner författaren speciellt för att kommentera deras form och innehåll. Därför är det här ett sällsynt tillfälle då det går att använda Ingos andra strategi för idiomöversättning: ordagrann översättning. Dessutom är flera av dessa idiom i källtexten redan ordagranna översättningar från ett annat språk till svenska. Alla exempel står i Tabell 2:

Tabell 2

Källtexten	Översättningen
att klippa av sig flätan	(od)rezati pletenicu
att inte ha en kamel i husvagnen	nemati devu u prikolici
sjö av vin, skog av kött	more vina, šuma mesa
att utföra ett sisyfosarbete	(raditi) Sizifov posao
att fälla krokodiltårar	(lijevati) krokodilske suze
att möta sitt Waterloo	susresti svoj Waterloo
att gräva upp stridsyxan	otkopati ratnu sjekiru
att röka fredspipa	popušiti lulu mira
att lägga rabarber på något	krenuti u rabarbaru
ont krut förgås inte så lätt	barut je teško zaustaviti
att ana ugglor i mossen	predosjećati sove u močvari
att lägga årorna i båten	odložiti vesla u čamac
att tillsätta sin egen senap	poslužiti svoj senf

3.2 Ljus i mörkret

Wuokko Knocke använder idiom i flera ställen i sin text. Det första är ”att måla upp en dyster bild” i meningen ”Samtidigt som jag skriver om dessa historiska fakta känner jag att det bär mig emot att enbart måla upp en dyster bild.“ Jag översatte den så här: “Dok pišem o ovim povijesnim činjenicama, osjećam da ne mogu ostati na sasvim tmurnom opisu situacije.“ Jag kunde inte hitta ett motsvarande idiom på kroatiska så jag använde Ingos och Bakers tredje översättningsstrategi: idiom översätts med ett förklarande normaluttryck (Ingo); översättning med parafrasering (Baker).

Det andra idiomet i texten härrör från metaforen av en fysisk väg som livs resa: “att röja vägen“. Metaforens universalitet är kanske anledningen till att det finns ett liknande idiom i kroatiskan. Därför kunde jag använda Ingos och Bakers första strategi så här: “Vi möter en framtida pionjär, en som röjer vägen.“ – “Radi se o pionirki koja krči put za budućnost.“

3.3. ”Det enda som är helt klart är att sitter man still kommer man förlora...”

Det enda idiom i den här texten – ”att mota Olle i grind“ – tog författaren som en central och återkommande metafor på vilken han byggde sina poänger. I översättning valde jag det kroatiska idiomet ”sasjeći u korijenu“ som betyder ungefär detsamma, att stoppa någonting innan det har spårat ur. Förutom betydelsen passar det bra eftersom det är lexikalt bundet till jordbruksområde så det – genom ordet ”fält“/”polje“ – gick att koppla till vilket som helst yrke. Följande två översättningar är exempel på detta: ”Kan detta kan ha att göra med Olle som står vid den där grinden – vår egen grind, dessutom?” – ”Ima li to veze s korovom koji je počeo rasti, ni manje ni više nego na našem polju?“; ”Vem är 'Olle vid grinden' i din del av värdekedjan?“ – ”Što u vašem polju treba „sasjeći u korijenu“?“

I Tabell 3 har jag samlat resten av exempel på idiom i källtexten och översättningen:

Tabell 3

Källtexten	Översättningen
Det är troligen det som gör att alltfler aktörer förbereder sig för att mota Olle vid grinden.	Vjerojatno su zato sve prisutnije pripreme da se prijetnje sasjeku u korijenu.
Vilka alternativ finns att tillgå för att mota ”Olle” vid grind?	Kako se sve nepoželjno korijenje može sasjeći?
Intressant i fallet med ”Olle vid grinden” är att både lojalitetsprogram och varumärke är områden som Olle visat sig bemästra väl.	Zanimljivo u slučaju „korova“ je to što se čini da uspješno savladava programe lojalnosti i prepoznatljivost.
Butikslägen verkar vara sekundärt i just Olle s fall?	U slučaju „korova“ pozicija, čini se, nije od primarne važnosti?

Vem vet om Olle verkligen står vid grinden och vem vet vilken inriktning för att möta detta som kommer fungera för just er verksamhet?	Tko zna raste li korov uistinu i tko zna koji će način za sasjeći ga u korijenu funkcionirati u vašem biznisu?
Det jag dock vet – genom att löpande diskutera med kollegor och handlare i marknader där Olle redan finns – är att vardagen aldrig blev sig lik igen efter det att Olle gick igenom grinden.	Ono što ipak znam – iz stalnih razgovora s kolegama i trgovcima iz područja u kojima je korov već narastao – to je da se svakodnevica zauvijek promijeni jednom kad se on uspije ukorijeniti.

Som kan läsas ur tabellen bytte jag ordet “Olle“ oftast med termen “korov“ – något som förstör tillväxt av odlade växter. För att understryka metaforen inom jordbruksområde översatte jag “utmanare“ i “Det ryktas och talas en del om Amazon,Alibaba/ och Alipay som exempel på utmanare som är aktiva i att kartlägga den svenska marknaden“ som “nametnici“ (“skadedjur“).

I översättningen av “att mota Olle i grind“ använde jag Ingos första och Bakers andra strategi i fall där jag skrev det kroatiska idiomet “sasjeći u korijenu“ eller dess variationer, och Ingos ”idiomet översätts med ett förklarande ord” och Bakers ”översättning med parafrasering” där jag bytte idiomet med något annat “icke-idiomatiskt“ ord.

3.4. Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BIH

Den sista översättning med ett idiomöversättningsproblem och den enda med det problemet som jag har översatt från kroatiska till svenska är Luka Marin Vucos artikel i sporttidningen *Telesport*. Jag upptäckte fem kroatiska idiomatiska uttryck och försökte hitta deras svenska motsvarigheter.

Det första var inte problematiskt eftersom båda språken har ett uttryck med samma betydelse och form (Ingos och Bakers första strategi). Satsten “representacija BiH šansu za prolaz ima samo na papiru“ kunde jag därför översätta så här: “Bosnien och Hercegovina har en chans bara på pappret.“

Å andra sidan var satsen "Litavci shvaćaju da je vrag odnio šalu" mycket svårare att överföra till svenska eftersom idiomet "vrag odnio šalu" är mer bundet till Kroatien och omkringliggande länder. Jag översatte satsen med det svenska idiomatiska uttrycket "nu är det kokta fläsket stekt" så här: "Litauer inser att det kokta fläsket är stekt." Därför att lexikala enheter i källtexten och i översättningen inte är detsamma, tillhör den här översättningen Bakers andra strategi.

Författaren använde ett annat intressant idiomatiskt uttryck i titeln på den andra delen av artikeln: "Više voli šutnut tricu neg' hljeba se najest." Här försökte jag använda Bakers andra och Ingos första strategi igen och hitta ett svenskt idiomatiskt uttryck som skulle betyda att man tycker om någonting mycket. Jag översatte titeln så här: "Treor faller honom på läppen."

De sista två idiomerna förekom redan i översättningsanalysen ovan. Idiomet "izvući deblji kraj" skrev Vuco i två satser: "Treneri su to morali otrpjeti, a ako nisu, izvukli bi deblji kraj" och "Može se reći da je Mirza naoko izvukao deblji kraj." Det är semantiskt och lexikaliskt mycket nära det internationella idiomet "att dra det kortaste strået" som används i kroatiskan också. Jag valde det för den här översättningen: "Om de inte gjorde det, drog de det kortaste strået", "Man kan säga att Mirza till synes drog det kortaste strået." Trots att idiomerna i källtexten och i översättning liknar varandra, tillhör översättningen Bakers andra strategi.

Till slut översatte jag idiomerna "krčiti put" i satsen "Nije mu bilo teško iz godine u godinu krčiti put kroz kvalifikacije" till "röja väg" – "Det var inte svårt för honom att år efter år röja väg genom kvalifikationer." Samma par av idiom, men i omvänt riktning, förekom i texten "Ljus i mörkret" och dess översättning.

4. Sammanfattning

Idiom är till innehåll metaforer. Deras betydelse är inte summan av betydelser av enskilda ord de består av. De flesta lingvister håller med om att ett idiom ska bestå av minst två ord, men inte vara en hel sats. Några kallar de för typiska fraseologismer, och några föredrar att betrakta dem som fasta fraser med icke-härledbar betydelse. De kan delas upp enligt genomskinlighet. Idiom är källor till problem för översättare eftersom de är specifika för varje språk. Först kan det vara svårt att detektera ett idiom inom källtexten och tolka det korrekt.

Möjligheten att ett idiom har både figurativ och bokstavlig betydelse gör inte jobbet lättare. Då möter översättare olika problem som att något motsvarande idiom inte finns i målspråket, att något liknande idiom finns men är inte lämpligt, att det finns någon ordlek som inte går att överföra till målspråket osv. Ingo föreslår fyra strategier för idiomöversättning: att översätta ett idiom med ett idiom, att översätta det ordagrant, att använda ett förklarande uttryck och att översätta ett normaluttryck med ett idiom för att kompensera för de "förlorade" fall av idiom. Bakers strategier skiljer sig lite fråningos. Enligt henne kan man översätta ett idiom med ett idiom som har samma innehåll och form, med ett idiom som har samma innehåll med olik form, man kan parafrasera eller utelämna idiomet i måltextern. Jag försökte använda bådeingos och Bakers första strategi så mycket som möjligt. Då jag inte kunde hitta ett idiom i målspråket som skulle ha samma innehåll och form som källspråkets idiom försökte jag hitta ett med åtminstone samma innehåll. Om jag inte kunde göra det, valde jagingos och Bakers tredje strategi – översättning med ett normaluttryck eller parafrasering. Jag har inte översatt något normaluttryck med ett idiom. Inte heller har jag utelämnat något idiom helt och hållet.

5. Översättningar från svenska till kroatiska

5.1.1. Fraserna där känslan sitter fast

Sitta som på nålar och utse en syndabock... Idiom är målande fraser som gömmer en annan betydelse bakom ordens bokstavliga mening.

Idiom fyller en tämligen besynnerlig funktion i våra språk. De uttrycker någonting som vi egentligen inte menar bokstavligt. Vi uppsöker ju inte ett vinddrag när vi vill *hålla huvudet kallt*, det är sällan som syskrinet är framme när vi *sitter som på nålar* och nog är det sällsynt att vi tänker ställa till med en rejäl grillfest när vi *köper grisen i säcken*.

För dem som någon gång har fått frasernas innebörd förklarad, ger de en levande bild av ett skeende. Och mer än så: de hjälper till att förmedla en känsla.

Termen *idiom* står ibland för ett språk i genuint bruk, alltså så som språket faktiskt används, ofta i talspråk: *hennes skånska idiom* – hennes speciella sätt att tala skånska på, *det svenska idiomet* – det svenska (tal)språket.

I andra fall står *idiom* för uttryck som är särskilt förknippade med ett visst språk. För att uttrycket ska få etiketten *idiom*, måste det innehålla minst två ord i en bestämd kombination – det ska vara en *fast fras*. Utmärkande för idiom är att alla de ingående orden i frasen tillsammans betyder något annat än varje ord för sig. Det handlar alltså om bildliga uttryck och talesätt.

Docenten och idiomforskaren Emma Sköldberg menar att den senare typen av idiom signalerar olika stilnivåer, på samma sätt som enstaka ord och deras synonymer.

– Ta verbet *att dö*. Vill vi uttrycka oss vardagligt kan vi använda fraserna *trilla av pinn*, *ta ner skylten* och *kila vidare* som synonymer till *dö*. Men vill vi bli högtidliga säger vi att någon har *gått till sina fäder*.

Valet av idiom skänker en känslomässig värdeladdning åt det vi vill uttrycka, som är svår att få fram på andra sätt. Som att *lägga något på hyllan*. Det står, enligt *Svensk ordbok*, för att 'definitivt upphöra att ägna sig åt något'. Men enligt Emma Sköldberg är innebörden i uttrycket mer komplex än att bara *lägga av*.

– Det är ett idiom som ställer vissa krav. Man lägger inte vad som helst på hyllan. Det rör sig om något som har försiggått under en längre period, kanske en idrottskarriär.

Och idiomerna ställer dessutom specifika krav på såväl talare som lyssnare. Det gäller att ha en viss kulturell förståelse, både för att använda idiom och för att begripa vad som menas med dem.

Vissa idiom är relativt tydliga, enligt Emma Sköldberg. Så som att *stå på egna ben* eller *en svår nöt att knäcka*.

– Men ta uttrycket att *dra det kortaste strået*, om 'att förlora'. Har man aldrig hört talas om den typen av lottning undrar man väl bara: "Vilket strå? Dra det vart?" Eller om någon har *ett ess i rockärmen* – alltså 'en överraskning i beredskap'. Om man aldrig har spelat kort är det omöjligt att förstå vad det ska vara bra för.

Idiom är ofta fångslande fraser som fastnar i det kollektiva språkminnet. Inte sällan har de en starkt lokal anknytning, vilket kan göra dem obegripliga för utomstående.

Svårknäckta idiomatiska nötter för de kulturellt oinvigda förekommer till exempel rikligt på temat tjurfäktning i Spanien. En spansktalande som *klipper av sig flätan*, vill till exempel inte skaffa ny frisyr, utan 'drar sig tillbaka' eller 'pensionerar sig'. Idiomet har sin grund i att tjurfäktare traditionellt låter en liten, tunn fläta växa ut från bakhuvudet. Den snurras ihop och fästs strax ovanför nacken. När de väljer att avsluta sin karriär klipper de av flätan.

I arabländerna kan någon säga att de *inte har en kamel i husvagnen* – ett annat sätt att förkunna att 'det där är inte mitt problem'. Och i Kina kan idiomerna bland annat anspela på kejsarlegender. *Sjö av vin, skog av kött* betyder 'en fest i frosseriets tecken', och har sin grund i att kejsaren Di Xin, som levde cirka 1000 f.Kr., i sitt palats hade en stor damm som var fylld med vin. I dammen fanns en ö med träd klädda med grillat kött. När kejsaren ställde till med party drev gästerna omkring i små båtar och fyllde sina glas i sjön och sträckte sig efter kött från träden. Festligt!

Men det finns också hundratals idiom som är gemensamma även inom vitt skilda språk. Lingvisten Elisabeth Piirainen kartlade i sitt forskningsprojekt "Widespread idioms" över 500 uttryck med världskulturellt ursprung.

Den mest frekventa källan var *Bibeln*, varifrån bland andra idiomet *utse en syndabock*, 'hitta någon att skylla på', är hämtat. Andra källor är den grekiska mytologin, där man till exempel kan läsa om att *utföra ett sisyfosarbete*, 'utföra ett lönlöst, evigt arbete'. I klassiska fabler återfinns ursprunget till flera idiom, som *fälla krokodiltårar*, om att 'låtsas känna sorg'.

Också historiska händelser har gett upphov till idiom som har motsvarigheter i flera språk, bland annat uttrycket *möta sitt Waterloo*, 'slutligen se sig besegrad'.

Populärkulturen har också en plats i vårt idiombruk, till exempel J. F. Coopers indianbok *Den siste Mohikanen*, som bidrog till en internationell spridning av människor som *var på krigsstigen*, 'förberedde angrepp, som *grävde upp stridsyxan*, 'startade krig', för sedan *röka fredspipa* tillsammans – 'inleda en fredlig relation'.

Även vårt traditionella bruk av *lingua franca*, alltså överbryggande språk som används i kommunikation mellan människor med skilda modersmål, gör att idiom sprider sig från ett språk till ett annat. Ibland tappar man dock bort själva poängen vid översättningen.

Se bara på uttrycket att *lägga rabarber på något*, 'lägga beslag på något', där rabarbern är sprungen ur en förvrängning av det ursprungligen spanska ordet *embargo*, 'beslag'. Eller *ont krut förgås inte så lätt*, 'det som är ont är seglivat', som förmedlar en klart högre riskfaktor på svenska än i ursprungsspråket tyska, där det är det mer harmlösa *Unkraut*, 'ogräs', som är svårt att få bukt med. Och våra till synes oförargliga ugglor, i idiomet *ana ugglor i mossen*, 'ana att något misstänkt är i görningen', är ursprungligen norska *ulver*, alltså 'vargar', som kanske är en större anledning till oro.

Ett annat intressant exempel är det spanska idiomet *hacerse el sueco*, som bokstavligen betyder 'göra sig svensk', vilket numera avser 'att spela dum'. Ordet *sueco* lär vara en förvanskning av det latinska ordet *soccus*, en typ av sko som framför allt bars av skådespelare inom komisk teater. Idiomet grundar sig alltså i att vara dum som en sko, inte som en svensk. Något som kan vara bra att veta på nästa solsemester.

7 x idiom

Har du koll på idiomerna och deras ursprung?

Utse en syndabock

Betydelse: 'Hitta någon att skylla på.'

Bakgrund: Likt ett stort antal av världens gemensamma idiom stammar uttrycket från *Bibeln*, närmare bestämt den uråldriga traditionen att anklaga ett djur för begångna synder och sedan bringa det om livet eller fördriva det.

Utföra ett sisyfosarbete

Betydelse: 'Utföra ett lönlöst, evigt arbete.'

Bakgrund: Från den grekiska mytologin, en annan populär idiomatisk källa. Kung Sisyfos av Korinth skulle sona sina synder genom att rulla upp ett stenblock för en kulle. Varje gång han nådde toppen rullade stenen ner igen, och Sisyfos fick börja om från början.

Möta sitt Waterloo

Betydelse: 'Slutligen se sig besegrad.'

Bakgrund: I Waterloo besegrades fältherren Napoleon efter att ha lagt under sig stora delar av Europa. (I själva verket hölls slaget närmare byn Braine l'Alleud, men det hade nog inte låtit lika klämmigt i Abbas världshit.)

Lägga årorna i båten

Språk: Isländska

Betydelse: 'Ge upp, sluta'.

Ursprung: I flera hundra år gav sig islänningar ut på Atlanten i små roddbåtar för att fiska. På den karga vulkanön var fisk ett givet inslag i dieten. Ibland var det åldern som satte stopp för fisket, men det kunde också vara vädret eller fiskelyckan som svek. Den som lade årorna i båten gav upp för gott.

Tillsätta sin egen senap

Språk: Tyska

Betydelse: 'Lägga sig i ett samtal'.

Bakgrund: På 1600-talet ska senap ha använts som en exotisk smaksättare till nästan vad som helst som stod på matbordet. Senap ska ha varit så populärt att det serverades på restaurang till varje rätt oavsett om gästen bett om det eller inte. Kryddan föll dock inte alla i smaken.

Jag har ingen kamel i husvagnen

Språk: Arabiska

Betydelse: 'Det är inte mitt problem.'

Bakgrund: Att baxa ut en kamel ur husvagnen är lika problematiskt som oönskat. Det visar också det snarlika uttrycket *om kamelen har fått in nosen under tältduken, följer kroppen snart efter*, som ungefär motsvarar 'en olycka kommer sällan ensam'.

Fälla krokodiltårar

Betydelse: 'Låtsas känna sorg.'

Bakgrund: Uttrycket figurerar bland annat i indiska djurfabler nedtecknade på sanskrit

omkring år 300, samt i fablerna som tillskrivs den grekiske Aisopos från cirka 600 f.Kr. Berättelsen handlar om en krokodil som låtsas gråta över sin senaste middag för att locka till sig nya offer.

5.1.2. Izrazi s osjećajima

Biti na iglama ili biti žrtveno janje... Idiomi su slikoviti izrazi koji iza doslovnog kriju pravo značenje.

Idiomi u našem jeziku imaju poprilično neobičnu funkciju. Kada njima nešto izričemo, ne mislimo to doslovno. Na primjer, ne otvaramo prozor da bismo *ostali hladne glave*, nećemo se ubosti ako smo *na iglama* i vjerojatno nećemo nabaviti novog kućnog ljubimca kada *kupimo mačka u vreći*.

Idiom onome tko razumije njegovo značenje pruža živopisnu sliku nekog stanja ili događaja. I više od toga: idiomi pomažu prenijeti osjećaje.

Riječ *idiom* u hrvatskom jeziku često označava poseban i prepoznatljiv govor nekog kraja: *kajkavski idiom* – govor kajkavskim narječjem – ili izraz i izažavanje uopće: *folklorni idiom, glazbeni idiom...*¹

U svom drugom značenju, bližem onom u kojem ga Šveđani upotrebljavaju, idiom je izraz posebno vezan za određeni jezik. Da bi neki izraz dobio status idioma, mora se sastojati od najmanje dvije riječi u nepromjenjivom redosljedju. Za idiome je karakteristično i to da njihove sastavnice zajedno ne znače isto što i svaka odvojeno. Radi se o slikovitim, stilskim izrazima.

Profesorica i proučavateljica idioma Emma Sköldberg smatra da potonja vrsta idioma signalizira različite stilske razine, kao što je to slučaj s pojedinim riječima i njihovim sinonimima.

- Uzmimo za primjer glagol *umrijeti*. Ako se želimo neformalno izraziti, koristit ćemo se izrazima poput *otegnuti papke* ili *prdnuti u fenjer* kao sinonimima za *umrijeti*. Međutim, ako želimo biti formalniji, reći ćemo da je netko *predao dušu Gospodu*.

Idiomi onome što želimo reći pridaju emotivnu vrijednost koja bi se teško drugačije postigla. Poput izraza *objesiti što o klin*, što znači prestati se baviti nečim. Međutim, sadržaj tog izraza

---

¹ Definicija prilagođena hrvatskom jeziku pomoću Hrvatskog jezičnog portala

puno je kompleksniji od običnog odustajanja od nečega. Kako Emma Skölberg kaže za sličan švedski izraz:

- Taj idiom postavlja određene uvjete. Nećemo bilo što *objesiti o klin*. Radi se o nečemu što je trajalo duže vremena, poput sportske karijere.

Osim toga, idiomi postavljaju uvjete i govorniku i slušatelju. Potrebno je poznavanje određene kulture kako bismo mogli koristiti idiome i shvatiti što je netko njima htio reći.

Neki su idiomi relativno jasni, prema Emmi Sköldberg. Na primjer, *stati na svoje noge* ili *biti tvrd orah*.

- Uzmimo, međutim, izraz *izvući deblji kraj* u značenju *izgubiti*. Ako netko nikad nije čuo za takvo izvlačenje, sigurno će se zapitati: „Kraj čega? Odakle ga izvući?“ Ili kada se kaže da netko ima *asa u rukavu*. Nekome tko nema iskustva s kartaškim igrama bilo bi nemoguće zaključiti zašto je to nešto pozitivno.

Idiomi su često upečatljivi izrazi koji se zadržavaju u kolektivnom pamćenju jezika. Nije rijetkost da su snažno vezani za određeno geografsko područje, što ih čini nerazumljivima govornicima izvana.

Tvrđi idiomatski orasi za kulturno neupućene mogu se pronaći, na primjer, u španjolskoj borbi s bikovima. Španjolski govornik koji *reže pletenicu* nije odlučio promijeniti frizuru, nego *se povući* ili *umiroviti*. Idiom proizlazi iz toga što borci s bikovima tradicionalno na zatiljku imaju kratku, tanku pletenicu koju pričvršćuju točno iznad vrata. Kada odluče završiti karijeru, odrežu je.

U arapskim državama netko može reći da *nema devu u prikolici* – to je drugi način da se kaže „to nije moj problem.“ U Kini idiomi znaju, između ostalog, evocirati legende o carevima. *More vina, šuma mesa* znači „zabava s preobiljem hrane“, a potječe iz priče da je car Di Xin, koji je živio otprilike 1000. pr. Kr., u svojoj palači imao veliko jezero ispunjeno vinom. U jezeru je bio otok sa stablima na kojima je bilo pečeno meso. Na carevim su zabavama gosti plovili na brodićima i punili čaše u jezeru, a meso dohvaćali sa stabala. Kakva zabava!

S druge strane, postoji mnoštvo idioma koji su zajednički čak i vrlo udaljenim jezicima. Lingvistica Elisabeth Piirainen u svom je istraživačkom projektu „Widespread idioms“ skupila preko 500 izraza s podrijetlom u svjetskoj kulturi.

Najčešći je izvor Biblija iz koje potječe i izraz *pronaći žrtveno janje*, „pronaći nekoga koga će se okriviti.“ Važan je izvor i grčka mitologija gdje možemo, na primjer, čitati o *Sizifovom poslu*, „uzaludnom, beskrajnom poslu.“ Antičke basne podrijetlo su raznih idioma, kao što je *lijevati krokodilske suze* što znači „glumiti suosjećanje.“

Idiomi korišteni u više jezika često nastaju i iz povijesnih događaja. U nekim se jezicima tako koristi izraz *susresti svoj Waterloo*, „napokon biti pobijeđen.“

I popularna kultura ima svoju ulogu u tvorbi idioma. Na primjer, knjiga o Indijancima *Posljednji Mohikanac* J. F. Coopera započela je međunarodno širenje ljudi koji su *na ratnoj stazi*, „u pripremi za napad“, koji *otkopavaju ratnu sjekiru*, „započinju rat“ da bi kasnije *popušili lulu mira*, „pomirili se s protivnicima.“

Čak i naša tradicionalna *lingua franca*, jezik kojim se sporazumijevamo s ljudima različitog materinjeg jezika, utječe na širenje idioma među jezicima. Ipak, prijevodom se često gubi poanta idioma.

Uzmimo švedski izraz *krenuti u rabarbaru*, „zaplijeniti“, u kojem je riječ rabarbara dolazi od iskrivljene riječi *embargo*, „napad“. Ili *barut je teško zaustaviti*, „zlu je teško stati na kraj“, izraz koji u švedskoj verziji zvuči dosta zlokobnije od njemačkog originala u kojem je umjesto baruta (šved. *krut*) puno bezopasniji korov (njem. *Unkraut*) kojeg se teško riješiti. A bezazlene sove (šved. *ugglor*) iz švedskog idioma *predosjećati sove u močvari*, „predosjećati da se sprema nešto sumnjivo“ potječu iz norveške riječi za vukove (*ulver*) koji su vjerojatno veći razlog za brigu.

Još jedan zanimljiv primjer je španjolski idiom *hacerse el sueco*, što doslovno znači „praviti se da si Šveđanin“, a time se želi reći „praviti se glup.“ Smatra se da je riječ *sueco* iskrivljena latinska riječ *soccus*, vrsta cipele kakvu su prvenstveno nosili glumci u komedijama. Idiom se, dakle, temelji na tome da je netko glup kao cipela, a ne kao Šveđanin. Bilo bi dobro da to znaju Šveđani koji se spremaju na ljetovanje u Španjolsku.

7 idioma

Znate li ove idiome i njihova podrijetla?

Pronaći žrtveno janje

Značenje: pronaći nekoga koga će se okriviti

Podrijetlo: Kao i velik broj svjetskih zajedničkih idioma, izraz potječe iz Biblije, točnije, iz drevne tradicije žrtvovanja životinja za počinjene grijehе.

Raditi Sizifov posao

Značenje: raditi uzaludan, beskrajan posao

Podrijetlo: grčka mitologija, još jedan popularan izvor. Korintski kralj Sizif trebao se iskupiti za svoje grijehе tako što će odgurati stijenu do vrha brijega. Svaki put kad bi stigao do vrha, stijena bi se otkotrljala natrag dolje, a Sizif bi morao početi ispočetka.

Susresti svoj Waterloo

Značenje: napokon biti pobijeđen

Podrijetlo: u Waterloou je vojni zapovjednik Napoleon, nakon što je osvojio velike dijelove Europe, konačno izgubio. (Bitka se zapravo odvila bliže Braine l'Alleudu, ali to ne bi bilo jednako zvučno u ABBA-inom svjetskom hitu.)

Odložiti vesla u čamac

Jezik: islandski

Značenje: odustati, prestati s nečim

Podrijetlo: nekoliko stotina godina Islandđani su u malim čamcima na veslanje odlazili loviti ribu u Atlantik. Na tom je jalovom vulkanskom otoku riba bila uobičajena prehrambena namirnica. Ribarenju je obično dolazio kraj zbog starosti, ali razlozi su mogli biti i nepovoljno vrijeme ili loša ribarska sreća. Oni koji bi zauvijek odustali odložili bi vesla u čamac.

Poslužiti svoj senf

Jezik: njemački

Značenje: ubaciti se u razgovor

Podrijetlo: u 17. se stoljeću senf koristio kao ezgotičan dodatak bilo čemu što bi se našlo na stolu. Bio je toliko popularan da su ga u restoranu servirali uz svako jelo, bez obzira na to je li ga gost zatražio ili nije. Taj začim, ipak, nije bio po svačijem ukusu.

Nemam devu u prikolici

Jezik: arapski

Značenje: „To nije moj problem.“

Podrijetlo: izvući devu iz prikolice problematično je koliko i nepoželjno. To se vidi i u sličnom izrazu *kad deva ispod šatora zaviri nosom, za njim će ubrzo i cijelo tijelo* što otprilike odgovara uzrečici da „nesreća nikad ne dolazi sama“.

Lijevati krokodilske suze

Značenje: glumiti suosjećanje

Pozadina: izraz se pojavljuje u indijskim basnama napisanima na sanskrtu oko 300. godine, kao i u basnama iz otprilike 600. pr. Kr. koje se pripisuju Grku Ezopu. U priči se radi o krokodilu koji se pravio da plače nad svojom zadnjom večerom kako bi privukao nove žrtve.

5.2.1. Ljus i mörkret

Dagarna har börjat bli ljusare, vinterns mörker har börjat vika. Men något som kan göra en mörkrädd är att så många, förmodligen helt vanliga svenskar, har kunnat förledas att rösta på en invandrings- och främlingsfientlig politik. Därför vill jag i denna artikel lyfta fram och synliggöra positiva motkrafter. Jag vill berätta om andra helt vanliga svenskar, som helt ideellt, vecka efter vecka, månad efter månad utför något som jag skulle vilja kalla ett antirasistiskt gräsrotsarbete. Jag vill också försöka att sätta deras insatser i en historisk och nutida kontext med arbetsmarknaden och arbetslivet som bakgrund.

Lite om dåtid och nutid

Om vi blickar nästan 70 år tillbaka i tiden så var det faktiskt Sverige som tog initiativ till efterkrigsinvandringen av arbetskraft. Landet hade en åldrande befolkning, män i arbetsför ålder saknades och kvinnorna var ännu inte på arbetsmarknaden i någon större omfattning. Samtidigt fanns företagen där, då främst inom den industriella sektorn, som formligen ropade efter arbetskraft. Man talade om import av utländsk arbetskraft – import av arbetskraft

som en vara – för att förse den svenska ekonomin med arbetare. Det var män som efterfrågades som under några år skulle avhjälpa flaskhalsarna i den industriella sektorn. Men även kvinnorna kom och det fanns arbete även för dem.

Varken männen eller kvinnorna hamnade i kvalificerade arbeten. De rekryterades i stället till de lägst avlönade, mest monotona och mest förslitande arbetsuppgifterna, oberoende av vad de hade för tidigare erfarenheter eller kvalifikationer. De som hade rekryterats eller kom på eget initiativ fick visserligen arbete, men de fick de arbeten som svenskarna inte räckte till för eller inte ville befatta sig med. Den gången krävde arbetsgivarna inte att de skulle ha några kunskaper i det svenska språket, än mindre talade man om social kompetens. Det räckte med att deras muskelkraft kom till användning i arbetet. Så etablerades den etniskt segregerade arbetsmarknaden genom det som forskare sedermera har definierat som inkluderande och rasifierad underordning (se Neergaard, 2002). De som kom fick jobb, men oftast längst ner i arbetslivets hierarki.

Som forskningen har visat har olika uttryck för rasism och diskriminering länge varit en realitet i samhället i stort och inte minst på arbetsmarknaden och i arbetslivet. Men vi har också kunnat se hur rasismen har fått nya uttrycksätt allteftersom människor från utomeuropeiska länder har tvingats att ta sin tillflykt till Sverige. Från att diskrimineringen främst hade fått sitt uttryck i maktlöshet och underordning tillkom en hel arsenal av nya diskriminerande och rasistiskt färgade argument på arbetsmarknaden. Hänvisningar till ”deras kultur” och ”kulturellt avstånd” gjorde sitt intåg i diskursen. Kulturalisering och rasifiering blev de begrepp i forskningen som definierade och ifrågasatte de nya diskriminerande tendenserna. Rasifiering innebär att människor tillskrivs biologiska och kulturella egenskaper som används för att särskilja och underordna dem.

I praktiken började det ställas högre krav på kunskaper i det svenska språket även för relativt enkla jobb. Krav på minst treårig gymnasiekompetens blev allt vanligare. Utbildningar förvärvade i utlandet betraktades med misstänksamhet och ifrågasättande i stället för som tillgång och merit (Gonäs, L. & Knocke, W. 2004.). Utrikes födda personer skulle satsa på svenskhet och de förväntades skaffa sig eller ha något som kallades social kompetens (se t.ex. Knocke m. fl., 2003) utan att varken det ena eller andra definierades. Det förelåg en maktasymmetri genom att arbetsgivaren hade tolkningsföreträde såväl i kravet på kunskaper i

det svenska språket som i tolkningen av begreppet social kompetens och i synen på erfarenheter och kvalifikationer förvärvade i utlandet.

Att bli delaktig på arbetsmarknaden och i arbetslivet, att få en inkomst och ett erkännande för sina utbildnings- och yrkesmässiga erfarenheter och kvalifikationer blev sålunda en kamp mot alla slags diskriminerande hinder.

Inte bara mörker – Läxhjälpen

Samtidigt som jag skriver om dessa historiska fakta känner jag att det bär mig emot att enbart måla upp en dyster bild. Det finns, och har säkert alltid funnits, positiva motkrafter som har lyst upp mörkret. De har inte gjort mycket väsen av sig, de har verkat i det tysta, men de har, som jag ser det, gjort ett värdefullt antirasistisk gräsrotsarbete.

Av en tillfällighet kom jag i kontakt med föreningen Internationella Bekantskaper och de personer som bidrar med sina insatser för att skapa en ljusare värld. I en tidningsartikel läste jag om läxhjälpen som pågår i några segregerade förorter. Det blev startskottet för mig att åka ut dit och själv bli en av läxhjälparna. Beroende på att en av de största etniska grupperna i just denna förort var somalier så var samtliga som fick hjälp med läxorna den gången och under ganska lång tid somaliska barn och ungdomar. Sedan en tid tillbaka har det kommit en del syriska barn, en spegling av krig och oro som gör sitt avtryck även i en förort till Stockholm.

Läxhjälparna är svenska kvinnor och män i alla åldrar, från yngre till medelålders och äldre och det finns inget krav på att man är utbildad lärare eller pedagog. Beroende på vad man tror sig kunna hjälpa till med ställer man en liten skylt på något av borden i lokalen för att markera om det är matte, svenska, engelska, no eller so. Någon gång har det också kunnat vara franska eller spanska. Sedan en tid tillbaka efterfrågas också hjälpare med kunskap och kompetens i el och teknik, dvs. att barnens eller ungdomarnas behov styr efterfrågan på hjälpare. Den ideala situationen är att en volontär som mest skall ha tre elever åt gången för att hinna hjälpa till med de uppgifter som eleverna har med sig. När indelningen är gjord kan man observera hur eleverna och volontärerna böjer sig över läxorna, även om det ibland också finns tid för lite skämt och skoj eller småbus från ungarna. Stämningen är koncentrerad och samtidigt avslappnad.

Läxhjälp anordnas tre kvällar i veckan mellan kl. 18.00 och 20.00. Eftersom det är ett ideellt volontäratagande kan läxhjälparen dels avgöra vilken kväll som passar bäst, dels ha möjlighet att ge återbud om annat kommer i vägen. En person, i detta fall en före detta kvinnlig lärare, har axlat rollen som samordnare och håller via mail kontakt med de volontärer som har anmält sig. Samordnaren har en viktig roll eftersom hon har god överblick över hur behovet ser ut och hon skickar bud när det behövs fler. Så här kan det låta i influensa- och förkylningstider:

Inför veckans läxhjälp ser det OK ut till på onsdag, men på tisdag och torsdag behövs många fler till samtliga grupper. Det har redan kommit flera återbud p.g.a. sjukdom från dem som har föranmält sig och det är stor risk att det kommer fler. Alla goda krafter behövs, så anmäl dig nu eller kom direkt till läxhjälp.

Det är inte bara sjukdom eller andra personliga hinder som föranleder budskap om att fler volontärer behövs. Det finns hela tiden barn och ungdomar som står i kö genom att deras föräldrar har anmält intresse för läxhjälp. Budskapet att fler behövs sprids både av samordnaren och av dem som redan har erfarenhet från detta volontärarbete. ”Anmäl dig, kom och gör skillnad”, så kan budskapet låta.

Eleverna är uppdelade i olika grupper beroende på vilket stadium i skolan de befinner sig på. Det finns grundskolegrupper, mellan-, högstadie- samt gymnasiegrupper. Eleverna kan normalt komma till läxhjälp en gång i veckan med undantag för elever i årskurs nio som får komma två gånger i veckan. Detta beror på att betygen i årskurs nio är avgörande för att kunna ta steget till gymnasiet. Ett glädjebesked om tidigare elever som jag fick höra av samordnaren var: ”Alla som sökte kom in på gymnasiet”.

Det som år 2011 började med 20 elever har sedan dess vuxit till att nu omfatta 160 elever i en av de aktuella förorterna och 200 elever i den andra. Varje vecka kommer omkring 50 volontärer till en av förorterna och lika många till den andra för att ställa upp för eleverna. Sammantaget bidrar 300 aktiva läxhjälpare till IBs ständigt växande läxhjälpkvällar. Som initiativtagaren till föreningen skriver har samarbete med familjer med skolbarn och skolungdomar samt hög bemanning av volontärer gett verksamheten ett gott rykte bland såväl familjer i området som lokalpolitiker och tjänstemän. Han skriver att arbetet tillsammans med

elever med ursprung i flera olika länder har gjort läxhjälpen till en *kulturöverbyggande mötesplats*, en definition som sprider ljus i mörkret och som jag med glädje ansluter mig till.

En viktig part i sammanhanget är föräldrarna som kommer med barnen till läxhjälpkvällarna, inte minst mammorna som stannar kvar hela tiden och ofta en pappa som ser till ordningen i det tillfälliga klassrummet. Det finns hos föräldrarna en medvetenhet om att goda kunskaper i svenska och en gedigen utbildningsbakgrund är förutsättningar för barnens framtida möjligheter i samhälle och arbetsliv. Föräldrarnas närvaro skapar också en naturlig arena för ”möten mellan människa och människa” som samordnaren uttryckte det. De får möjlighet att träffa helt vanliga svenskar, ”en riktig svensk” enligt en av deltagarna, och inte bara personal på socialen, arbetsförmedlingen eller andra myndighetspersoner. Helt vanliga svenskar får för sin del möjlighet att träffa helt vanliga människor från andra håll i världen och besöka en segregerad förort som de annars inte skulle komma till.

Medpratare

Varje gång jag skriver ordet medpratare vill datorn markera ordet med rött, och det är säkert ett av dessa nyord som gör sitt intåg i språket. Att vara medpratare är ytterligare ett av de initiativ som tagits av IB i dess integrationsfrämjande arbete. Denna verksamhet riktar sig till personer som studerar svenska för invandare (SFI) eller svenska som andra språk (SAS) och som behöver träna sina svenskkunskaper i praktiken. Liksom läxhjälparna är de så kallade medpratarna svenska män och kvinnor som gör insatser som volontärer. Varje medpratare träffar en grupp på 3 till 4 personer vid 4 till 5 tillfällen.

De studerande som medpratarna möter är personer som kommit en bit på vägen i sina studier av det svenska språket. Medpratrarverksamheten utgör ett inslag i deras studier. Ofta utgår mötet från en bok som de håller på att läsa på svenska och som medprataren uppmuntrar dem att berätta om och reflektera kring. Men samtalen stannar inte enbart vid redogörelser av boken och vad de uppfattar eller funderar på om den. Pratet kan utvidgas till berättelser om deras hemländer, det kan handla om vad de har för planer för framtiden och hur de tror att de kan använda sina erfarenheter och kompetenser för att hitta sin plats i detta samhälle och i arbetslivet. Det viktiga är att de sätter ord och meningar på det de vill säga och framföra, att de använder sina kunskaper i det svenska språket i praktiken. Som medpratare finns man till

för att uppmuntra dem till att helt enkelt tala svenska. Ibland upprepar man en mening på mera korrekt svenska utan att direkt använda så kallade pekpinningar.

När det gäller denna verksamhet har jag ofta kommit att tänka på föreningens namn, Internationella Bekantskaper. I stället för att möta främlingar, utlänningar eller invandrare möter man människor från hela världen som blir internationella bekanta. De kan komma från Mongoliet, Peru, Polen, Thailand, Senegal etc. etc. etc. På sistone har det även till medpratarverksamheten kommit flyktingar från Syrien, åter en spegling av krig och oro som pågår i världen.

Den volontärburna medpratarverksamheten har under ett antal år arrangerats vid SFI-skolor i tre Stockholmsförorter. Vid Åsö Vuxengymnasium har medpratet organiserats i samarbete med flera lärare i Svenska som andra språk samt med elever vid Stockholms intensivsvenska för akademiker (SIFA). I den förort där läxhjälpen har pågått i ett antal år har några av de mödrar som ledsagar barnen efterfrågat möjligheten att praktisera sina kunskaper i svenska under de timmar som läxhjälpen pågår. För att svara på deras önskemål har man satt i gång medpratarinsatser för mödrarna.

Tankar om framtiden

Vad kan de insatser som görs för barn och ungdomar i läxhjälpen och för de vuxna studerande som får använda svenska i praktiken ha för betydelse för deras framtid i Sverige? De vanliga svenskar som tror på dem och som engagerar sig för att ge barnen en god start och de vuxna möjlighet att träna sin svenska är just *vanliga* svenskar. I dessa kontakter handlar det inte om skillnader i maktresurser utan om kontakter människor emellan eller i bästa bemärkelse om medmännisklighet där de som ställer upp känner att de gör nytta. En nyckelfras som formulerades av samordnaren för läxhjälpen var att ”Det är viktigt att vi vanliga svenskar tror på dem”.

En annan realitet öppnar sig när de så småningom ger sig ut i samhället och på arbetsmarknaden. Där är risken stor att de inte bemöts på ett likvärdigt sätt, att de inte

betraktas och behandlas som vilka människor som helst. Det som i forskningen har begreppslogiskt som rasifiering är en realitet som de riskerar att möta, att de tillskrivs egenskaper som används för att göra skillnad och exkludera dem och göra dem till ”de andra”. Ett mera positivt framtidsscenario är att de unga bär med sig erfarenheter som har styrkt dem i deras självförtroende tack vare att helt vanliga svenskar har trott på dem. Nu kan heller ingen arbetsgivare fråga sig vad deras utbildningsbakgrund är värd med svenska mått, ty de flesta har sannolikt lyckats få en treårig svensk gymnasieutbildning. Åtminstone ett negativt argument har fallit bort, även om det vore naivt att tro att inga hinder kvarstår. I bästa fall har den mest förödande biologiskt uppburna rasismen mjukats upp i viss mån, men ännu tolkas ofta namn som inte är ursprungligt svenska som tecken på ”annorlundaskap”. Men bland de barn och ungdomar som kommit till läxhjälpen har några redan ställt in siktet på högre utbildning. Ett exempel är en tolvårig flicka som tänker satsa på att bli forskare i medicin och som för att ha mera svenskspråkiga klasskamrater stiger upp kl. 06.00 för att från förorten resa in till en innerstadsskola. Vi möter en framtida pionjär, en som röjer vägen.

De vuxna som tränar sin svenska i praktiken tillsammans med medpratarna riskerar att möta diskriminerande hinder eller negativ särbehandling beroende på sin icke-svenska bakgrund. Kanske är det så att deras utbildningsbakgrund från hemlandet inte får något erkännande i rekryteringsprocessen. Men något som medpratet förhoppningsvis har kunnat bidra med är att de har fått självförtroende att föra sin talan och argumentera för sin rättmätiga plats i samhälle och arbetsliv.

Hur värdefulla de insatser än är som läxhjälpare och medpratare gör på individ- och mikronivå, så är det politikerna och aktörerna på arbetsmarknaden som ansvarar för att bereda marken för deras framtid på makronivå. De förslag som regeringen har utformat med avseende på nyanlända (se DN, 19 februari 2015) är av relevans även för människor i alla åldrar som vistats i Sverige en längre tid och som inte fått ta del av tillräckligt konkret stöd. De reformer som föreslås får inte stanna på en teoretisk nivå utan måste förvandlas till praktisk handling motsvarande det integrationsfrämjande och antirasistiska gräsrotsarbete som utförs av läxhjälpare och medpratare.

5.2.2. Svjetlo u tami

Dani su postali svjetliji, zimski se mrak počinje povlačiti. Međutim, naježiti nas može činjenica da su mnogi, vjerojatno obični Šveđani pali pod utjecaj da glasaju za protuimigrantsku i ksenofobnu politiku. Zato u ovom članku želim istaknuti i učiniti vidljivima pozitivne protusnage. Želim ispričati priču o drugim sasvim običnim Šveđanima koji iz čistog idealizma tjedan za tjednom, mjesec za mjesecom, rade nešto što bih nazvala antirasističkim djelovanjem u zajednici. Njihove ću napore pokušati smjestiti u povijesni i suvremeni kontekst s obzirom na tržište rada i uvjete radnog života.

Malo o prošlosti i sadašnjosti

Ako se osvrnemo skoro 70 godina unatrag, vidjet ćemo da je Švedska u poslijeratno doba prednjačila u uvozu radnje snage. Stanovništvo države starilo je, nedostajalo je radno sposobnih muškaraca, a žene još nisu bile na tržištu rada u značajnijem obujmu. Istovremeno je bilo tvrtki, pogotovo u industrijskom sektoru, koje su naprosto vapile za radnom snagom. Govorilo se o uvozu inozemne radne snage – kao da se radi o robi – kako bi se švedsko gospodarstvo opskrbilo radnicima. Tražili su se muškarci koji bi za nekoliko godina riješili uska grla u industrijskom sektoru. Međutim, i žene su dolazile te je i za njih bilo posla.

Ni muškarci ni žene nisu konkurirali za kvalificirane poslove. Dobivali su najslabije plaćena, najmonotonija i najnapornija radna mjesta, bez obzira na ranija radna iskustva i kvalifikacije. Istina, i regrutirani imigranti i oni koji su došli samoinicijativno dobili bi posao, ali to su bili poslovi za koje nije bilo dovoljno domaćeg stanovništva ili kojima se Šveđani nisu htjeli zamarati. Tada poslodavci od radnika nisu tražili znanje švedskog jezika, a još se manje spominjala socijalna kompetencija. Snažni mišići bili su dovoljni. Tako se formiralo etnički segregirano tržište rada koje su stručnjaci u međuvremenu definirali kao društvenu marginalizaciju drugih i drugačijih i rasnu diskriminaciju (vidi Neergaard, 2002.). Oni koji su došli dobili su posao, ali najčešće na dnu poslovne hijerarhije.

Kako istraživanja pokazuju, razne manifestacije rasizma i diskriminacije već su dugo realnost društva u cjelini, a tržište rada i radni život nisu izuzetak. Međutim, uslijed toga što su mnogi stanovnici izvaneuropskih država u posljednje vrijeme bili prisiljeni utočište potražiti u Švedskoj, možemo primijetiti i neke nove oblike rasizma. Nekadašnjoj diskriminaciji koja se uglavnom temeljila na nedostatku moći i na podređenosti pridružio se čitav arsenal novih diskriminirajućih i rasistički obojenih argumenata na tržištu rada. Referiranje na „njihovu kulturu“ ili „kulturalne razlike“ uvriježilo se u diskurzu. Kulturalizacija (šved. *kulturerisning*) i rasizacija (šved. *rasifiering*) postali su pojmovi kojima se u istraživanjima definiraju i dovode

u pitanje nove diskriminacijske tendencije. Rasizacija označava pripisivanje bioloških i kulturoloških odlika određenoj grupi ljudi kako bi ih se izoliralo i podčinilo.

U praksi, počelo se tražiti sve bolje poznavanje švedskog jezika, čak i za relativno jednostavne poslove. Najmanje trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje postalo je sve češći uvjet. Na obrazovanje stečeno u inozemstvu počelo se gledati sumnjičavo te ga dovoditi u pitanje umjesto da ono bude prednost i dokaz kvalificiranosti (Gonäs, L. & Knocke, W., 2004.). Pred osobe rođene izvan Švedske postavljen je zahtjev da postignu *švedskost* te očekivanje da imaju ili steknu nešto što se zove socijalna kompetencija (vidi npr. Knocke et al., 2003.) bez da je ijedno od toga definirano. To je dovelo do asimetrije moći tako što je poslodavac dobio slobodu da proizvoljno tumači kriterij znanja švedskog jezika, pojam socijalne kompetencije, kao i da sam vrednuje iskustva i kvalifikacije stečene u inozemstvu.

Postati djelatnik na tržištu rada i radnog života, dobiti izvor prihoda i priznanje za svoje obrazovanje i radno iskustvo, tako je postala borba s diskriminacijskim preprekama svih vrsta.

Nije sve tako mračno – pomoć sa zadaćom

Dok pišem o ovim povijesnim činjenicama, osjećam da ne mogu ostati na sasvim tmurnom opisu situacije. Postoje, i uvijek su postojale, pozitivne protusnage koje osvjetljaju tamu. Ne privlače puno pozornosti, rade u tišini, ali po mom su viđenju zaslužne za vrijedan antirasistički rad na lokalnoj razini.

Slučajno sam došla u kontakt s udrugom „Međunarodna poznanstva“ (šved. *Internationella Bekantskaper*) i ljudima koji svojim djelovanjem svijet čine svjetlijim. U jednom sam novinskom članku pročitala o pomoći sa zadaćom u nekim segregiranim predgrađima. To me navelo da otiđem tamo i sama postanem jedna od pomagačica. Budući da su najveća etnička skupina u tom predgrađu bili Somalijci, dugo su vremena tamo samo somalijska djeca i mladi dobivali pomoć sa zadaćom. Prije nekog vremena došla su i sirijska djeca, odraz rata i nemira koji ostavlja traga čak i u predgrađu Stockholma.

Pomagači sa zadaćom švedske su žene i muškarci svih dobi, od mlađih do srednjovječnih i starijih te nije nužno da budu obrazovani nastavnici ili pedagozi. Zainteresirani na oglasnim pločama označavaju u čemu misle da najviše mogu pomoći: matematici, švedskom, engleskom, prirodnim ili društvenim predmetima. Znalo se naći i francuskog i španjolskog. Od prije nekog vremena traže se i pomagači sa znanjem o elektrotehnici i inženjerstvu – potrebe djece i mladih utječu na potražnju. Idealna je situacija kada jedan volonter radi s

najviše troje do četvero učenika odjednom jer im se tada stigne dovoljno posvetiti. Nakon podjele može se promatrati kako pomagači i učenici prolaze zadaće uz povremenu šalu, smijeh ili sitne dječje nestašluke. Atmosfera je radna, ali i opuštena.

Pomoć sa zadaćom održava se tri puta tjedno između 18h i 20h. Budući da se radi o volonterskom radu, pomagači mogu djelomično utjecati na to koju večer će raditi, a mogu i otkazati dolazak ako im se nešto ispriječi. Jedna osoba, u ovom slučaju jedna bivša nastavnica, preuzima ulogu koordinatora i putem e-maila je u kontaktu s prijavljenim volonterima. Koordinatorica ima važnu ulogu jer ona ima uvid u potrebe učenika te šalje pozive kada je potrebno više pomagača. Ovako to može izgledati u sezoni gripe i prehlade:

Na početku tjedna čini se da će u srijedu biti o.k., ali u utorak i četvrtak će trebati puno više ljudi u svim grupama. Već ih je nekoliko otkazalo zbog bolesti, a velik je rizik da će ih biti još. Potrebne su nam sve raspoložive snage, zato se prijavite ili samo dođite.

Nisu samo bolest i ostali razlozi spriječenosti povod za širenje poruke o traženju volontera. Niz djece i mladih koje su roditelji prijavili za pomoć sa zadaćom čeka da dođe na red. I koordinatorica i već iskusni volonteri šire poruku da je potrebno još ljudi. „Prijavi se, dođi i učini razliku!“ Tako poruka može glasiti.

Učenici su podijeljeni u grupe ovisno o tome u kojoj su fazi obrazovanja. Postoje grupe za niže, srednje i više razrede osnovne škole te za srednjoškolce. Učenici u pravilu mogu doći na pomoć sa zadaćom jednom tjedno, a iznimka su oni koji pohađaju deveti razred osnovne škole. Razlog je taj što su ocjene u tom razredu važne za upis u srednju školu. Koordinatorica mi je o bivšim učenicima radosno izjavila: „Svi koji su se prijavili, upisali su srednju školu.“

Ono što je 2011. godine započelo s 20 učenika otada se proširilo i sada obuhvaća 160 učenika u jednom predgrađu u kojem se program održava i 200 učenika u drugom. Svaki tjedan otprilike 50 volontera dolazi u jedno, a isto toliko i u drugo predgrađe, kako bi pružili pomoć učenicima. Sveukupno 300 aktivnih pomagača pridonosi ovom stalno rastućem projektu udruge ”Međunarodna poznanstva”. Kako osnivač udruge piše, suradnja s obiteljima s djecom i mladima školske uzrasti i mnoštvo volontera stavili su rad udruge na dobar glas među obiteljima u okolici, ali i lokalnim političarima i dužnosnicima. Piše i da je rad s učenicima koji dolaze iz različitih zemalja od pomoći sa zadaćom učinio *međukulturalni susret*. Ta definicija širi svjetlo u mraku i rado joj se priključujem.

Važan dio ove priče su i roditelji koji s djecom dolaze na pomoć sa zadaćom, pogotovo mame koje ostaju cijelo vrijeme, ali i tate koji paze na red u impoviziranim učionicama. Među roditeljima postoji svijest o tome da su dobro znanje švedskog jezika i kvalitetno obrazovanje uvjeti za bolju budućnost djece, u društvu kao i u radnom životu. Prisutnost roditelja stvara i prirodno okruženje za „susret čovjeka s čovjekom“, kako kaže koordinatorica. Njima se pruža mogućnost da upoznaju sasvim obične Šveđane, „pravog Šveđanina“ prema jednom od sudionika, a ne samo osoblje socijalne službe i zavoda za zapošljavanje ili neku drugu službenu osobu. Sasvim obični Šveđani, s druge strane, imaju priliku upoznati sasvim obične ljude iz drugih dijelova svijeta te posjetiti segregirano predgrađe u koje inače ne bi bili došli.

Pričatelji

Svaki put kad utipkam riječ pričatelj, računalo je podcrtava crvenom. Radi se o jednoj od onih riječi koje tek ulaze u jezik. Pričatelji su još jedna inicijativa ”Međunarodnih poznanstava” pokrenuta u sklopu njihovog rada na pospješivanju integracije. Taj je program usmjeren na osobe koje uče švedski za doseljenike (SFI) ili švedski kao drugi jezik (SAS) i trebaju vježbati korištenje jezika u praksi. Poput pomoćnika sa zadaćom, i pričatelji su švedski muškarci i žene koji svoj doprinos daju volontiranjem. Svaki se pričatelj sastaje s grupom od tri do četiri osobe četiri do pet puta.

Polaznici tečaja švedskog s kojima se pričatelji sastaju već su prošli početnu fazu učenja, a ovaj im je program način upotpunjavanja znanja. Često je polazišna točka sastanka neka knjiga koju svi čitaju na švedskom, a zatim ih pričatelj potiče da je prepričaju i diskutiraju o njoj. Ali sažetkom knjige i doživljajima ili mišljenjima o njoj razgovor ne prestaje. Zna se nastaviti pričama o domovini, o planovima za budućnost, o tome kako sudionici misle da mogu iskoristiti svoja iskustva i sposobnosti kako bi pronašli mjesto za sebe u novom društvu i radnom životu. Važno je da riječima i rečenicama oblikuju ono što žele reći i izraziti, da koriste znanje švedskog jezika u praksi. Pričatelji su tu da ih ohrabre da jednostavno govore švedski.

Kad razmišljam o ovom programu, obično mi na pamet padne ime udruge, „Međunarodna poznanstva.“ Umjesto da se upoznaju stranci, došljaci ili imigranti, upoznaju se ljudi iz cijeloga svijeta koji postaju međunarodni poznanici. Dolaze iz Mongolije, Perua, Poljske, Tajlanda, Senegala, itd., itd., itd. U zadnje su vrijeme u program s pričateljima došli i izbjeglice iz Sirije, opet odraz rata i nemira koji se trenutno događaju u svijetu.

Volontiranje pričatelja u nekoliko se godina oformilo u školama švedskog za doseljenike u tri stockholmska predgrađa. U ustanovi za obrazovanje odraslih Åsö Vuxengymnasium razgovori s volonterima organizirani su u suradnji s nekoliko nastavnika švedskog za doseljenike te s učenicima škole švedskog za određene profesije (SIFA). U predgrađu u kojem se već nekoliko godina održava pomoć sa zadaćom neke su majke izrazile želju da vježbaju švedski dok im djeca rješavaju zadaće. Kako bi se odgovorilo na njihove potrebe, pokrenut je program pričatelja za majke.

Razmišljanje o budućnosti

Što pomaganje djeci i mladima sa zadaćom i pružanje prilike odraslima da vježbaju švedski u praksi znači za njihovu budućnost u Švedskoj? Obični Šveđani koji vjeruju u njih i koji se angažiraju kako bi djeci omogućili dobar početak, a odraslima vježbu švedskog samo su *obični* Šveđani. U tim se susretima ne radi o razlici u moći, nego o susretu među ljudima, o humanosti u najboljem smislu riječi, u kojoj se oni koji pružaju pomoć osjećaju korisno. Koordinatorica za pomoć sa zadaćom iznijela je ključnu rečenicu: „Važno je da obični Šveđani vjeruju u njih.“

Međutim, kada se s vremenom otisnu u društvo i tržište rada, susrest će se s drukčijom realnosti. Velik je rizik da neće biti dočekani na isti način, da ih svi neće gledati i odnositi se prema njima kao prema bilo kome drugome. Ono što se u istraživanjima označava riječju rasizacija – pripisivanje negativnih osobina određenim ljudima da bi se stvorila razlika između njih i ostatka društva, da bi ih se isključilo i učinilo „drugima“ – realnost je s kojom se riskiraju susresti. Pozitivniji scenarij za budućnost je da će mladi ponijeti sa sobom iskustva koja su im ojačala samopouzdanje jer su obični Šveđani vjerovali u njih. Također, poslodavci neće moći dovoditi u pitanje vrijednost njihovog obrazovanja po švedskim mjerilima jer je većina vjerojatno završila srednju školu u Švedskoj.

Barem je jedan negativni argument eliminiran, iako bi bilo naivno vjerovati da nikakve prepreke ne preostaju. U najboljem slučaju, najtragičniji, biološki temeljeni rasizam donekle se smanjio, premda mnogi još uvijek imena koja nisu švedska tumače kao znakove „drugosti“.

Neki od djece i mladih koji su sudjelovali u programu pomoći sa zadaćom već imaju na vidiku visoko obrazovanje. Jedan je primjer dvanaestogodišnja djevojčica koja se planira baviti medicinskim istraživanjima. Kako bi bila u razredu s više djece koja govore švedski,

svaki se dan diže u šest ujutro da bi iz predgrađa stigla u školu u centru grada. Radi se o pionirki koja krči put za budućnost.

Odrasli koji vježbaju švedski u praksi uz pomoć pričatelja pod rizikom su od diskriminacijskih prepreka i negativnijeg tretmana zbog svog nešvedskog podrijetla. Može se dogoditi da njihovo obrazovanje stečeno u domovini ne bude priznato u regrutacijskim procesima. Nadamo se da razgovorne vježbe pridonose samopouzdanju potrebnom da se zauzmu za sebe i izbore svoje zasluženo mjesto u društvu i radnom svijetu.

Koliko god trud pomagača i pričatelja bio vrijedan na individualnoj, mikrorazini, političari i akteri tržišta rada odgovorni su za pripremanje terena za njihovu budućnost na makrorazini. Prijedlozi koje je vlada iznijela s obzirom na doseljenike (vidi novine Dagens Nyheter, 19. veljače 2015.) relevantni su ljudima svih dobi koji duže vremena žive u Švedskoj, a nisu dobili dovoljno konkretnu potporu. Predložene reforme ne smiju ostati na teoretskoj razini, moraju se pretvoriti u aktivno djelovanje po uzoru na integracijski i antirasistički posao koji obavljaju pomagači sa zadaćom i pričatelji.

5.3.1. ”Det enda som är helt klart är att sitter man still kommer man förlora...”

Jag läser kvartalsbokslutet från ett av Sveriges största handelsbolag och fastnar vid VD-kommentarens avslutande mening (se rubriken ovan). För mig utvecklas denna stund till något jag lägger på minnet. Efter ett antal års mer eller mindre avvaktande ”business as usual”, diskuterande och testande verkar det nu som att kraven på omställning är mer uttalade. Dessutom är det min observation att kraven inte bara verkar nå alla bolag utan även samtliga roller – även de mest framgångsrika. Osökt går mina tankar in på ett högst personligt resonemang. Kan detta kan ha att göra med Olle som står vid den där grinden – vår egen grind, dessutom?

Vem är ”Olle vid grinden” i din del av värdekedjan?

Det ryktas och talas en del om Amazon, Alibaba/ och Alipay som exempel på utmanare som är aktiva i att kartlägga den svenska marknaden. Exempel på ett intressant scenario är ryktet att Amazon inte nöjer sig med att endast expandera i den amerikanska butiksmarknaden utan de funderar även på expansion i vår del av världen.

Ett annat intressant exempel är att Alibabas senaste drive 11/11 (Singles´ Days sales) som gav hisnande 25 miljarder USD i försäljning – på ett dygn. Å andra sidan har de ju över 500 miljoner användare av sin app...

Jag tänker att allt dock inte handlar om dessa två giganter. Det måste finnas andra utmanare som är mer nischade och ger sig in på mer svårnavigerade branscher som hästsport eller hemslöjd? Min poäng är att det hög tid att börja tala om och förbereda sig för att ”Olle vid grinden” – oavsett vem det är – behöver mötas eller motas.

Goda tider att vänta framöver – men för vem?

Sett från en utomstående betraktarens perspektiv måste den svenska marknaden vara högst intressant. Låt mig ge några exempel på vad jag menar:

- Den senaste julhandels-prognosen för julen 2017 ser ut att slå tidigare år – igen...
- Räntan är för närvarande negativ och räntebanan ser fortsatt återhållsam ut – igen...
- Ekonomin stimuleras vidare med diverse politiska åtgärder och handeln ser ut få ännu ett antal starka år här i Sverige.
- På toppen av detta är vi ett land med konsumenter som tillhör ett uppkopplat släkte och som dessutom verkar uppskatta produkter och tjänster av högre kvalitet.

Även om den svenska marknaden är relativt liten, med internationella mått mätt ser den (i ljuset av en omvärld med turbulens och svag tillväxt i övrigt) ut som en attraktiv arena att utforska närmare. Det är troligen det som gör att alltfler aktörer förbereder sig för att mota Olle vid grinden.

Vilka alternativ finns att tillgå för att mota ”Olle” vid grind?

Alternativen är säkert fler, men jag har listat fem möjliga åtgärder som befintliga aktörer tar till för att för att möta hotet – det vill säga att fler aktörer väntas ta del av pågående konsumtionsfest framöver:

- Etablering nya ”stand alones”
- Etablering nya partnerskap
- Lobbyverksamhet för nya regleringar
- Skapa etableringshinder
- Förstärkning av befintligt erbjudande

Nya ”stand alones” verkar vara en väg som många väljer att testa. Ett intressant exempel är H&M som lanserar nya spännande Arket.

Nya typer av partnerskap är ett annat spännande område och ett aktuellt exempel är IKEAs tester med de stora plattformarna i väst och öst – Amazon och Alibaba.

Vägen att via lobbyism skapa regleringar för att förhindra etablering av nya aktörer är för mig ett okänt område. Möjligen skall vi snekla på flygindustrin för att få en uppfattning om vad som kan vänta inom handeln? Jag tänker då mest på kraften i att skärpa kollektivavtal och konsumenträtt som möjliga områden att jobba med.

Skapande av etableringshinder är alltid ett sätt att förbereda sig inför ökad konkurrens. Inom just handel är det troligen tillgänglighet (butikslägen) – lojalitetsprogram eller kännedom (varumärken) som utgör de traditionella hindren för utmanare. Intressant i fallet med ”Olle vid grinden” är att både lojalitetsprogram och varumärke är områden som Olle visat sig bemästra väl. Butikslägen verkar vara sekundärt i just Olle s fall?

Förstärkning av befintligt erbjudande är en aktivitet som aldrig kommer avslutas. Till min glädje ser jag exempelvis att Jula allt kraftigare marknadsför sin e-handel och gör en ”come back” efter en kortare paus.

Vem vet om Olle verkligen står vid grinden och vem vet vilken inriktning för att möta detta som kommer fungera för just er verksamhet? Oavsett vilket är jag övertygad om att handel kommer vara en spännande bransch att jobba i kommande år.

Det jag dock vet – genom att löpande diskutera med kollegor och handlare i marknader där Olle redan finns – är att vardagen aldrig blev sig lik igen efter det att Olle gick igenom grinden.

Under det kommande NRF Big Show i New York i januari 2018 kommer mitt fokus vara att söka exempel på strategier samt lösningar som visar sig fungera i den pågående omställningen av handeln här i Norden.

Jag hoppas att vi ses där.

5.3.2. Jedno je jasno: izgubit će onaj koji bude sjedio prekriznih ruku

Čitam tromjesečni finansijski izvještaj jednog od najvećih švedskih dioničkih društava i pozornost mi privlači posljednja rečenica komentara generalnog direktora (vidi gornji naslov). Ona će mi ostati u pamćenju. Nakon par godina više manje opreznog, uobičajenog *business as usual* poslovanja, diskutiranja i testiranja, izgleda da se potreba za restrukturiranjem počela

jasnije isticati.

Osim toga, čini mi se da ta potreba nije ograničena na sve tvrtke, nego da zahvaća i pojedince, čak i one najuspješnije. Misli mi nehotice postaju osobne. Ima li to veze s korovom koji je počeo rasti, ni manje ni više nego na našem polju?

Što u vašem polju treba „sasjeći u korijenu“?

Šire se priče i tračevi o Amazonu, Alibabi i Alipayju kao primjerima nametnika spremnih zauzeti švedsko tržište. Primjer jednog takvog zanimljivog scenarija trač je o tome kako se Amazon neće zadovoljiti širenjem samo po američkom maloprodajnom tržištu, nego planira ekspanziju i u naš dio svijeta. Još jedan zanimljiv primjer je priča da je Alibaba 11. studenog zaradila vrtoglavih 25 milijardi USD – u samo jednom danu. S druge strane, aplikacija im ipak ima 500 milijuna korisnika...

Međutim, smatram da se ne radi samo o ta dva giganta. Prijetnje sigurno postoje i u uže specijaliziranim branšama kojima je teže navigirati, poput trgovine konjičkom opremom ili rukotvorinama. Moja je poanta da je krajnje vrijeme da se počnemo pripremati za rast korova koji – u kojem god obliku bio – treba ili sasjeći u korijenu ili prihvatiti kao dio polja.

Bit će bolje – ali kome?

Iz vanjske perspektive švedsko tržište mora da izgleda iznimno zanimljivo. Dopustite da Vam pomoću nekoliko primjera objasnim zašto to mislim:

- posljednje prognoze blagdanske potrošnje za Božić 2017. opet premašuju prošlogodišnju
- repo stopa je trenutno negativna, a kretanje stope i dalje umjereno
- gospodarstvo se nastavlja podržavati različitim političkim mjerama te se čini da švedsku trgovinu čeka još nekoliko dobrih godina
- uz sve to, zemlja smo potrošača sličnih navika koji, čini se, cijene proizvode i usluge više kvalitete. Iako je švedsko tržište relativno malo, zadovoljava svjetska mjerila (s obzirom na turbulencije i slab rast koji općenito vladaju) što ga čini zanimljivim teritorijem za pobliže istraživanje. Vjerojatno su zato sve prisutnije pripreme da se prijetnje sasjeku u korijenu.

Kako se sve nepoželjno korijenje može sasjeci?

Zasigurno postoji više alternativa, ali izdvojio sam pet mjera koje postojeći akteri švedskog tržišta poduzimaju da se odupru prijetnji – više aktera, dakle, planira sudjelovati u potrošačkom *boom*-u koji slijedi:

- osnivanje novih neovisnih poduzeća
- osnivanje novih partnerstva
- lobiranje za nove regulacije
- stvaranje prepreka za ulazak na tržište

Nova neovisna poduzeća put su kojim mnogi izabiru krenuti. Zanimljiv primjer je H&M koji je lansirao Arket. Nove vrste partnerstva također su uzbudljivo područje, a aktualni primjer je IKEA-ino eksperimentiranje s velikim platformama na Zapadu i Istoku – Amazonom i Alibabom.

Lobiranje za stvaranje regulacija koje bi onemogućile dolazak konkurencije meni je nepoznato područje. Možda bismo mogli zaviriti u avioindustriju da dobijemo dojam o tome što nas u trgovini čeka? Kao moguće rješenje pada mi napamet pooštrenje kolektivnih ugovora i zakona o potrošačima. Stvaranje prepreka za ulazak na tržište uvijek je na raspolaganju kao način za obranu od prevelike konkurencije. Što se konkretno trgovine tiče, dostupnost (pozicija trgovina) – programi vjernosti i prepoznatljivost (provjerene marke) tradicionalne su prepreke novim tvrtkama. Zanimljivo u slučaju „korova“ je to što se čini da uspješno savladava programe lojalnosti i prepoznatljivost. U slučaju „korova“ pozicija, čini se, nije od primarne važnosti?

Širenje postojeće ponude proces je koji nikad neće završiti. Raduje me, na primjer, što primjećujem da tvrtka Jula sve snažnije promovira svoju e-trgovinu te doživljava *come back* nakon kraće pauze.

Tko zna raste li korov uistinu i tko zna koji će način za sasjeci ga u korijenu funkcionirati u vašem biznisu? Bez obzira na sve, uvjeren sam da će u godinama koje dolaze posao u trgovačkoj branši biti uzbudljiv.

Ono što ipak znam – iz stalnih razgovora s kolegama i trgovcima iz područja u kojima je korov već narastao – to je da se svakodnevnica zauvijek promijeni jednom kad se on uspije ukorijeniti.

Na sljedećem NRF Big Show-u u New Yorku u siječnju 2018. fokusirat ću se na pronalazak primjera strategija i rješenja koja su se pokazala uspješnima u trenutnom restrukturiranju tržišta u nordijskim državama.

Nadam se da se vidimo ondje.

5.4.1. Vad är psykisk ohälsa?

Den till synes enkla frågan är inte helt enkel att besvara. Var går gränsen mellan friskt och sjukt, kroppsligt och psykiskt? Vad går att säga om sambanden mellan symtom och orsak? Och hur reagerar kroppen vid psykisk ohälsa? Johan Fernström, psykiater och forskare, hjälper oss att förstå vad psykiatrin vet idag och hur morgondagens diagnostik och behandling kan komma att se ut.

Vi skiljer mellan psykisk och somatisk (kroppslig) ohälsa och psykiatrin är en egen specialitet inom sjukvården. Anledningen till den här indelningen bottnar i svårigheterna att mäta och observera psykisk sjukdom. Medan man i den somatiska vården kan utläsa mycket information från ett blodprov eller en bildundersökning så saknar psykiatrin i stort sett dessa mätmöjligheter. – Gränsen mellan somatiskt och psykiskt är inte lika tydlig som vi tidigare trott, vi har insett alltmer att den fysiska ohälsan är beroende av och sammanblandad med den psykiska ohälsan, säger Johan Fernström, specialistläkare i psykiatri vid Region Skåne och doktorand vid Lunds universitet. Som exempel lyfter han en infektion. Den avspeglar sig i kroppen som ett inflammatoriskt svar med kanske feber och svullnad men den påverkar också hur vi känner oss. Vi kan känna oss ”låga”, dra oss undan socialt, röra oss långsammare. Samma symtom som kan ses hos patienter med depression.

Genesen är central

Den västerländska somatiska medicinen bygger på antagandet att det finns en genes, en sjukdomsorsak, och kommer man bara åt att behandla orsaken då försvinner symtomen. – Riktigt så fungerar det inte inom psykiatrin, sambanden mellan orsak och symtom är mer komplexa och svårare att komma åt. Det är inte heller ovanligt att när genesen för en psykiatrisk diagnos blir känd så upphör den att klassas som psykiatrisk. Ett sådant exempel är

epilepsi som tidigare hörde hemma i psykiatrin men som, sedan den bakomliggande sjukdomsorsaken blivit känd, numera klassas som en somatisk neurologisk sjukdom.

Psykisk sjukdom eller psykiska besvär

En annan indelning som kan vara viktig att hålla ordning på är psykiska besvär respektive psykisk sjukdom. Begreppen brukar samlas under den övergripande termen psykisk ohälsa. Folkhälsomyndigheten definierar psykisk sjukdom som ett tillstånd där man kunnat fastställa en diagnos. De tre vanligaste psykiatriska sjukdomsdiagnoserna är depression, ångestsyndrom och personlighetsyndrom. Med det sistnämnda menas att en person har så avvikande och oflexibla personlighetsdrag att det leder till nedsatt förmåga att hantera relationer. Med psykiska besvär menas lättare symtom som exempelvis oro, ångest, nedstämdhet eller sömnsvårigheter, men som inte är så omfattande att det går att ställa en diagnos. Ibland kan detta vara normala reaktioner på en påfrestande livssituation och utmaningen för sjukvården är att dra gränsen mellan friskt och sjukt.

Att ställa diagnos

Fram till början av 1980-talet präglades psykiatrin av ett psykoanalytiskt tänk som faller tillbaka på Freuds idéer och som ger möjlighet till många olika tolkningar. Det fanns därför ett behov av att standardisera och likrikta diagnostiken vilket utmynnade i den kriteriebaserade diagnostiken som används idag. Den bygger på att det för varje sjukdom beskrivs ett antal framträdande symtom, kriterier. För att en diagnos ska kunna fastställas måste ett visst antal, men inte alla, av dessa kriterier vara uppfyllda. För depression finns nio kriterier listade varav fem ska vara uppfyllda för att någon ska få diagnosen depression. Det kriteriebaserade diagnosystemet som infördes på 1980-talet har haft stor inverkan på psykiatrin, diagnostiken har blivit mer strömlinjeformad och mindre godtycklig. Johan Fernström menar att psykiatrin idag, i likhet med övriga vården, strävar mot att göra vården mer individanpassad och skräddarsydd. För detta behövs mätbara markörer och några sådana, med koppling till inflammation och depression, studeras intensivt. (läs mer sid 20)

– CRP, vardagligt kallat snabbsänka, är ett mått på inflammation, och diskuteras mycket just nu. Förhoppningen är att den snart ska kunna tas i kliniskt bruk även inom psykiatrin. Den skulle då kunna användas för en första grovindelning av patienter med depressioner: de med respektive utan inflammatorisk reaktion. Gruppen med inflammation skulle då kunna behandlas med antiinflammatoriska läkemedel. För depression är inte bara något som händer i hjärnan, det är mer komplext än så och påverkar hela kroppen, menar Johan Fernström.

Om framtiden

Tidigare brukade depression förklaras som en brist på signalsubstansen serotonin men idag vet vi att detta inte är den fullständiga förklaringen. Forskning har visat att de olika systemen i kroppen hänger ihop och påverkar varandra. Till exempel är det känt att stresssystemet hänger ihop med inflammation, kanske också med magtarmkanalen och att cellernas energifabriker förmodligen också påverkas (läs mer sid 20). Systemen är normalt i balans med varandra men när kroppen utsätts för stress börjar de kompensera på olika sätt för att bibehålla jämvikten, den så kallade homeostasen*. På sikt kan obalansen bli skadlig för hela organismen. Som tidigare nämnts går även psykiatrin mot en ökad kunskap om vilka biomarkörer som är viktiga att följa hos patienter med olika psykiatriska diagnoser. – Jag tror att vi i framtiden i allt större utsträckning kommer att frånga det kriteriebaserade diagnossystemet och titta mer på symtom kopplat till förekomsten av vissa biomarkörer och styra behandlingen efter det, säger Johan Fernström och fortsätter: – Den psykiska ohälsan, och i första hand de lättare psykiska besvären, ökar framför allt hos unga. Vi har ett samhälle som går allt fortare och som ställer krav på oss som vi inte är anpassade för att möta. Vi måste rusta våra unga på olika sätt, med till exempel avslappningstekniker, mindfulness eller liknande, för att hantera psykisk stress. Det behövs preventiva insatser, psykiatrin kommer aldrig att kunna hantera all psykisk ohälsa. Vi behöver i första hand fokusera på de tyngre psykiatriska sjukdomarna.

*Homeostas är kroppens förmåga att hålla sig stabil trots förändringar i den omgivande miljön.

5.4.2. Što je psihičko zdravlje?

Na to naizgled jednostavno pitanje nije baš jednostavno dati odgovor. Gdje je granica između zdravog i bolesnog, fizičkog i psihičkog? Što se može reći o povezanosti simptoma i uzroka? I kako tijelo reagira na psihičku bolest? Johan Fernström, psihijatar i znanstvenik, pomoći će nam shvatiti dosadašnje dosege psihijatrije i objasniti kako bi dijagnostika i liječenje u budućnosti mogli izgledati.

Razlikujemo psihičke i somatske (fizičke) bolesti, a psihijatrija je posebna specijalizacija unutar medicine. Razlog leži u tome što je psihičke bolesti teško mjeriti i promatrati. Dok se kod tjelesnog liječenja puno toga može iščitati iz krvne slike i različitih vrsta snimaka, psihijatriji uvelike nedostaju slični načini dijagnostike.

– Granica između somatskog i psihičkog nije toliko jasna koliko smo prije vjerovali. Sve više uviđamo da je fizičko zdravlje povezano sa psihičkim i o njemu ovisno – kaže Johan Fernström, specijalist psihijatrije i doktorand Sveučilišta u Lundu. Kao primjer uzima infekciju. Tjelesno se manifestira kao upalna reakcija s mogućom povišenom temperaturom i oteklinama, ali utječe i na to kako se osjećamo. Možemo se osjećati bezvoljno, povući se iz društva, kretati se sporije. Isti su simptomi vidljivi i kod pacijenata koji boluju od depresije.

Uzrok je ključan

Kad se radi o fizičkom liječenju, zapadna se medicina zasniva na pretpostavci da postoji uzrok svake bolesti i ako se uzrok otkloni, nestat će i simptomi.

– Stvari u psihijatriji ne funkcioniraju baš tako. Veza između uzroka i simptoma kompleksnija je i teže se otkriva. Nije neuobičajeno da se nakon otkrivanja uzroka psihičke bolesti ona prestane klasificirati kao psihička. Jedan takav primjer je epilepsija koja se prije svrstavala u područje psihijatrije da bi se, kad su uzroci u pozadini bolesti postali poznati, počela smatrati somatskom neurološkom bolešću.

Psihička bolest ili psihička smetnja

Još jedna podjela na koju je važno obratiti pozornost je ona između psihičke smetnje i psihičke bolesti. O ta se dva pojma često govori zajedno. Zdravstvene ustanove definiraju psihičku bolest kao stanje pacijenta kojem je moguće odrediti dijagnozu. Tri najčešće dijagnoze psihičke bolesti su depresija, anksiozni poremećaji i poremećaji ličnosti. Ovo posljednje znači da osoba ima toliko devijantne i nefleksibilne crte ličnosti da to dovodi do smanjene mogućnosti za ostvarivanje zdravih međuljudskih odnosa. Psihičke smetnje podrazumijevaju lakše simptome poput zabrinutosti, tjeskobe, potištenosti ili problema sa spavanjem koji nisu toliko sveobuhvatni da bi se postavila dijagnoza. Često se radi o normalnim reakcijama na stresne životne situacije, a odrediti granicu između zdravog i bolesnog izazov je za liječnike.

Postavljanje dijagnoze

Sve do početka 80-ih godina 20. stoljeća psihijatrija je bila definirana psihoanalizom zasnovanom na Freudovim idejama. Psihoanalitički pristup ostavljao je mogućnosti za različita tumačenja, zato je dijagnostiku bilo potrebno standardizirati i ispraviti. Rezultat je dijagnostika temeljena na kriterijima kakvu imamo danas. Funkcionira tako da za svaku bolest postoji nekoliko istaknutih simptoma, kriterija. Da bi se mogla postaviti dijagnoza,

potrebno je da određeni broj kriterija bude ispunjen, ali nije nužno da budu ispunjeni svi. Za depresiju postoji devet kriterija, a pet ih je potrebno da bi se nekome dijagnosticirala. Sustav dijagnosticiranja temeljen na kriterijima uveden osamdesetih snažno je utjecao na psihijatriju jer je dijagnostika postala jednostavnija i manje proizvoljna. Johan Fernström ističe da se psihijatrija danas, kao i ostale vrste medicinske skrbi, nastoji prilagoditi pojedincu i pružiti individualiziran pristup liječenju. Za to su potrebni mjerljivi indikatori, a kao primjer navodi povezanost upale i depresije koja se intenzivno proučava (više na str. 20.).

– CRP, koji se naziva i brzi test, mjerilo je za upale i o njemu se trenutno dosta raspravlja.

Nadamo se da će uskoro ući i u psihijatrijsku kliničku upotrebu. Tada bi se test mogao koristiti za prvu podjelu pacijenata koji pate od depresije: na one s upalnom reakcijom i one bez nje. Grupa s upalom potom bi se mogla liječiti protuupalnim lijekovima. Depresija se ne događa samo u mozgu, ona je kompleksna i utječe na čitavo tijelo, smatra Johan Fernström.

O budućnosti

Nekad se depresija objašnjavala nedostatkom neurotransmitera serotonina, ali danas znamo da to nije potpuno objašnjenje. Istraživanja su pokazala da su različiti sustavi u tijelu povezani i da utječu jedni na druge. Na primjer, poznato je da je sustav stresa povezan s upalima, možda i s probavnim traktom, a moguće je da utječe i na stanični metabolizam (više na str. 20.). Sustavi su obično u međusobnoj ravnoteži, ali kad je tijelo pod stresom, počinje na razne načine kompenzirati kako bi zadržalo ravnotežu, tzv. homeostazu*. Narušena ravnoteža dugoročno može oštetiti cijeli organizam. Kao što je ranije spomenuto, i u psihijatriji se nastoji povećati znanje o tome koje je biološke indikatore važno pratiti kod pacijenata s različitim psihičkim dijagnozama.

– Vjerujem da ćemo u budućnosti u sve većoj mjeri napuštati sustav temeljen na kriterijima i da ćemo više gledati simptome povezane s prisutnošću bioloških indikatora i po tome određivati liječenje, govori Johan Fernström i nastavlja: Psihičke bolesti, a pogotovo lakše psihičke smetnje, među mladima postaju sve učestalije. Naše društvo sve više napreduje i pred nas postavlja zahtjeve kojima nismo prilagođeni. Moramo mlade podučiti kako se nositi sa psihičkim stresom – tehnikama opuštanja, *mindfulness* tehnikom ili nečim sličnim. Potrebne su preventivne mjere jer psihijatrija nikad neće moći izliječiti sve psihičke probleme. Naš je fokus primarno na težim psihičkim bolestima.

*Homeostaza je sposobnost tijela da održi stabilnost unatoč promjenama u okolišu.

6. Översättningar från kroatiska till svenska

6.1.1. Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BiH

Vratimo se malo u prošlost: Jesenice, rujan 2013., Bosna i Hercegovina i Litva sučelit će se u odlučujućem susretu za prolaz u drugu fazu Eurobasketa. Litavci su u zavidno boljoj poziciji: dostatan im je i poraz do 10 razlike, a širina i kvaliteta kadra, kao i tradicija, sugeriraju da reprezentacija BiH šansu za prolaz ima samo na papiru.

No, pet minuta prije završne sirene odvija se scena koja će ući u košarkaške anale. BiH vodi 11 razlike i ima napad. Litavci shvaćaju da je vrug odnio šalu te igraju ekstremno agresivnu obranu, osobito na čovjeka koji im je dotad uvalio 26 poena.

Zbog toga se Mirza Teletović uspio dočepati lopte gotovo na centru parketa. Ostaje u mjestu četiri sekunde da uhvati malo zraka, potom spušta loptu u dribling, lijeno je provlači ispod noge i hladno se diže na šut, kao da se nalazi na vrhu reketa. Darjuš Lavrinović mu je u očima, ali lopta svejedno besprijekorno para mrežicu, dok Edin Avdić istovremeno para bubnjiće svima pred TV ekranima antologijskom rečenicom koja se pretvorila u urlik: “Teletović s parkingaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa!”

Litva je u tom trenutku djelovala kao vojska razbijena nekonvencionalnim oružjem za koje ne postoje obrambeni mehanizmi. Međutim, u završnici su se Litavci nekako uspjeli sabrati i spustiti na -6 pa se možda najveća pobjeda u povijesti bosanskohercegovačke košarke pretvorila u Pirovu pobjedu. Ipak, ostala je nada da će u budućnosti biti bolje, kada se ekipa obogati talentima koji su tada bili u najranijoj fazi razvoja (Jusuf Nurkić i Džanan Musa).

Nitko nije mogao računati da će to biti Teletovićeva posljednja utakmica na velikom natjecanju. U predstavi u kojoj je dosegao svoj vrhunac u dresu BiH, Mirza je ispisao i svoje posljednje poene na najvišoj razini, to je sada sasvim sigurno.

“Nakon dugo razmišljanja donio sam odluku kako moj život bez košarke nije život.“, priopćio je javnosti prošlog tjedna. “Na prijedlog Košarkaškog saveza Kantona Sarajevo i gospodina Nihada Selimovića pristao sam biti kandidat za Upravni odbor Košarkaškog saveza BiH. Ako taj prijedlog prođe na Skupštini, od studenog bih, po sistemu rotacije, trebao postati

i predsjednik Košarkaškog saveza BiH, što će mi biti velika čast i zadovoljstvo, ali i odgovornost.“

Premda je početkom godine demantirao američke medije koji su objavili da zbog zdravstvenih problema mora završiti karijeru, izgleda da je konačno shvatio da povratak na parket nosi preveliki rizik. Prije tri godine uspio je pobijediti plućnu emboliju i odigrati još dvije dobre sezone (posebice prvu u Phoenixu), ali povratak opasne bolesti (zbog koje je karijeru zasad prekinuo i Chris Bosh) nije uspio nadvladati.

Više voli šutnut tricu neg' hljeba se najest

Teletović je jedan od onih košarkaša koji nikog ne mogu ostaviti ravnodušnim, prvenstveno zato što je bio fenomenalan strijelac. Bio je opasan doslovno sa svake pozicije na terenu. Njegova kršna građa i izuzetno snažne ruke omogućile su mu i da šutove s 10 metara izvodi tehnički besprijekorno i zadivljujuće precizno, dok većina igrača s tih udaljenosti baca katapulte.

Njegova sklonost šutiranju možda ga je i koštala još bogatije karijere. Dojam je da svoju konstituciju nije dovoljno koristio za igru pod obručem — nerijetko bi u utakmici ispucao mnogostruko više trica nego dvica, pogotovo u igrama za reprezentaciju. Nije to stoga što je bio mekan; dapače, dječak koji je u ratnoj Jablanici trenirao svaki dan dok su okolo padale bombe ne može se plašiti kontakt-igre. To je shvatio i LeBron James nakon što ga je Mirza zaustavio hrvačkim zahvatom, a potom mu se šeretski nasmijao u facu.

Mirza je jedan od onih koji “više vole šutnut tricu neg' hljeba se najest”, onaj koji će na primjedbu “*Sharing is caring*” dobaciti “Ne pričam engleski”, da bi u idućem napadu urliknuo “*Give me the fuckin' ball!*” Njegov šut za tricu ide i preko 40 posto, ali su njegove asistencije element u tragovima. Kao takav je predstavljao izazov za svakog trenera da ga uklopi u sustav. Posebno je to teško bilo u reprezentaciji, gdje se znalo da je apsolutni gazda ekipe i nije se ustručavao ispaliti i 15-ak nerezonskih šutova, čak i ako ga očigledno nije išlo. Treneri su to morali otrpjeti, a ako nisu, izvukli bi deblji kraj, kao Damir Mulaomerović prije dvije godine. Tada je Teletović u završnici kvalifikacijske utakmice s Rusijom nasrnuo na Musu, nakon čega ga je Mulaomerović izbacio iz momčadi uz optužbe da je došao na pripreme s 10 kilograma viška, kasnio na treninge, odbijao izaći iz igre te općenito nije šljivio izbornika dva posto. Može se reći da je Mirza naoko izvukao deblji kraj, ali uskoro se vidjelo

da Mulaomerović u toj bitci nije imao šanse. Javnost je vrlo brzo zaboravila Teletovićeve grijehe, dok je Mulaomerovićeva skora ostavka dočekan s oduševljenjem.

Najnezahvalnija funkcija od svih

Uza sve svoje mane, Mirza je zapravo bio idealni junak za Bosnu i Hercegovinu. U reprezentaciji u kojoj vlada kaos na svim razinama od ureda do terena, gdje je financiranje putovanja upitno do posljednjeg trenutka, gdje talenti konstantno bježe pod zastave tuđih zemalja, gdje se igrači svađaju međusobno i s navijačima, gdje su menadžerske igre sadržajnije od igara na parketu, gdje sustav i vizija naprosto ne postoje... U takvoj reprezentaciji stopostotni profesionalac prošao bi nezamijećeno i izazvao ravnodušnost, ne bi mogao ama baš ništa promijeniti.

S druge strane, u toj posvemašnjoj anarhiji Mirza nije se imao o što ogriješiti, nije imao sustav iz kojeg bi iskočio. Prinudeni ogromnim manjkom kvalitete i deficitima na gotovo svim pozicijama, izbornici, neovisno o tome koliko stručni bili, nisu imali mnogo boljeg izbora u napadu nego dati loptu Teletoviću pa što bude. Naravno da su zbog toga realni dometi momčadi bili vrlo niski, ali na taj način mogle su se pobijediti (ispod)prosječne europske reprezentacije zbog čega se BiH uspijevala probiti do europskih prvenstava.

A tamo, ako bi ih neka kvalitetnija momčad bezobrazno podcijenila, Teletović je bio jamac da će za to biti kažnjena, poput Hrvatske 2011. Kad bi osjetio da suparnik uđe u susret sa stavom "Lako ćemo s ovim indijancima", Mirza je bio tu da kao nekakav poglavica serijom šutova izvan svake pameti pokaže snagu bosanskog inata. Nitko drugi to nije mogao osim njega i zato će uvijek ostati na prvom mjestu u srcima navijača, premda je realno bolju košarku prikazivao u Baskoniji, pa i u NBA-u (Nets, Suns i Bucks).

Najvažnije je što Teletović nikada, ako je bio zdrav, nije reprezentaciji rekao ne. Nije mu bilo teško iz godine u godinu krčiti put kroz kvalifikacije, a, osim kroz košarku, domovini je vraćao i drugim načinima, poput raznih humanitarnih gesta i investicija u rodnom kraju. Mirza nikada nije zaboravio odakle je došao i zato se još jednom vraća uzevši možda i najnezahvalniju funkciju od svih, premda su mu nesumnjivo još mnoga vrata u svijetu košarke bila otvorena.

BiH je prerano ostala bez velikog igrača, ali dobila je energičnog dužnosnika. Teško je reći kako će se snaći u KS BiH i hoće li napraviti neki pomak, ali sama činjenica da je inspirirao djecu diljem države da se bave košarkom neizravno je već dala rezultate (zlatna kadetska generacija 2015.). A njegove šuterske rapsodije još dugo će ostati urezane u kolektivno pamćenje.

6.1.2. Hövdingen: Mirza Teletović avslutar sin karriär och tar över Bosnien och Hercegovinas Basketbollförbund

Låt oss gå tillbaka till historien lite: Jesenice, september 2013, Bosnien och Hercegovina och Litauen kommer att mötas i en avgörande match i andra omgången av Eurobasket. Litauerne är i en avundsvärt bättre position: för dem räcker förlust med poängskillnad mindre än 10. Dessutom tyder deras landslags kompetens och tradition att Bosnien och Hercegovina bara har en chans på pappret.

Fem minuter innan matchklockans signal före slutet utspelar sig dock en scen som kommer att gå till basketshistorien. Bosnien och Hercegovina är i täten med 11-poängskillnad och går på anfall. Litauerne inser att det kokta fläsket är stekt och spelar aggressivt försvar, speciellt mot mannen som hittills gjorde 26 poäng på dem.

På grund av det lyckades Mirza Teletović få tag på bollen i centrum av planen. Han står stilla fyra sekunder för att hämta andan, sedan börjar han dribbla, dribblar bollen lättjefullt under benet och kallt ställer sig upp för ett skott, som en tennisspelare som sträcker upp racketen för att avlossa servern. Darjuš Lavrinovič blockerar hans sikt men bollen går ändå rakt igenom korgen, medan Edin Avdić skriker igenom våra TV-skärmar den berömda meningen som förvandlades till ett vrål: "Teletović från parkeringeeeeeeeeeeen!"

Litauen såg i det ögonblicket ut som en armé besegrad med okonventionella vapen för vilket det inte finns något försvar. I slutet lyckades dock litauerne skärpa sig och minska poängskillnaden till -6. Så förvandlades Bosnien och Hercegovinas kanske största vinst i basketshistorien till en pyrrhusseger. Det finns ändå hopp att det kommer att bli bättre i framtiden, när laget berikas med nya talanger som är nu på den tidigaste utvecklingsfasen (Jusuf Nurkić och Džanan Musa).

Ingen visste att det skulle vara Teletovićs sista match i en stor tävling. I spektaklet där han nådde sin höjdpunkt i Bosnien och Hercegovinas tröja gjorde han sina sista poäng på den högsta nivån, det är nu helt klart.

”Efter många överväganden bestämde jag att mitt liv utan basket inte är något liv” berättade han för allmänheten förra veckan. “På förslag av Distriktet Sarajevos Basketbollförbund och Nihad Selimović gick jag med på att vara kandidaten för Bosnien och Hercegovinas Basketbollförbundets Styrelse. Om förslaget blir godkänt på Församlingen ska jag, enligt rotationssystemet, bli Bosnien och Hercegovinas Basketbollförbundets president i november. Det kommer att vara en ära och ett nöje, men också ett ansvar.”

Trots att han förnekade amerikanska mediers påstående att han måste avsluta sin karriär på grund av hälsoproblem ser det ut som att han slutligen insåg att det vore för riskabelt att återvända till planen. För tre år sedan lyckades han återhämta sig från lungemboli och spela två bra säsonger ytterligare (särskilt den första i Phoenix), men han kunde inte övervinna återkomsten av den farliga sjukdomen (som orsakade att Chris Bosh också avslutade sin karriär i förtid).

Treor faller honom på läppen

Teletović är en av de spelare som inte lämnar någon likgiltig, främst eftersom han var fantastisk på att skjuta. Han var farlig från bokstavligen varje position. Hans robusta kropp och extremt starka armar möjliggjorde att han sköt till och med på 10-meters avstånd tekniskt klanderfritt och beundransvärt precist. De flesta spelare skjuter som ur en katapult från detta avstånd.

Hans benägenhet att skjuta kostade honom en ännu mer framgångsrik karriär. Han verkade inte använda sin kroppsbyggnad för spel under korgen – det hände ofta att han sköt mer treor än tvåor, särskilt när han spelade för landslaget. Det är inte eftersom han var mjuk; tvärtom. Pojken som tränade varje dag i den krigshärjade Jablanica medan bomber föll runt omkring kan inte vara rädd för fysisk kontakt i spel. LeBron James insåg det när Mirza stoppade honom med ett brottningsgrepp och sedan gav honom ett djävulskt leende.

Treor faller Mirza på läppen. Han är en av dem som när han hör *Sharing is caring* svarar ”Jag pratar inte engelska”, för att vid nästa offensiv skrika *Give me the fuckin’ ball!* Hans skottprocent på treor var ofta mer än 40 %, men hans assist var nästan obefintlig. Därför var det en utmaning för varje tränare att placera in honom i laget. Det var speciellt svårt i

landslaget eftersom alla visste att han var den högsta chefen. Han tvekade inte skjuta 15 orimliga skott, även om det helt klart inte var hans dag.

Tränare måste stå ut med det. Om de inte gjorde det, drog de det kortaste strået, som Damir Mulaomerović för två år sedan. Då hade Teletović på slutet av kvalifikationsmatch mot Ryssland attackerad Musa, efter vilket Mulaomerović sparkade ut honom ur laget med anklagelser att han kom till förberedelser med 10 kilo för mycket, att han var sen på träningar, att han vägrade gå ur spelet och att han generellt kränkte tränaren. Man kan säga att Mirza till synes drog det kortaste strået, men snart blev det uppenbart att Mulaomerović inte hade någon chans i den segern. Allmänheten glömde Teletovićs synder ganska snabbt medan Mulaomerovićs avgång som snart följde möttes med glädje.

Den svåraste funktionen

Trots alla sina brister var Mirza faktiskt den ideella hjälten för Bosnien och Hercegovina. I ett lag där kaos råder på alla nivåer, från kontoret till planen, där finansiering för en resa är osäker till den sista stunden, där talanger ständigt åker för att spela för ett annat land, där spelare slåss mot varandra och mot fansen, där spel bland ledare är mer intressanta än spel på planen, där något system eller någon vision helt enkelt inte finns... I ett sådant lag skulle en riktigt professionell spelare inte väcka uppmärksamhet utan likgiltighet och någon sådan kunde inte ändra någonting alls.

Å andra sidan hade Mirza i den fullständiga anarkin inte något att förstöra, inte något system att inte passa in i. Med brist på kvalitet och underskott på nästan alla positioner hade tränare inget annat val än att, oavsett av sin sakkunskap, ge bollen till Teletović och vad som än händer händer. Det är klart att lagets möjligheter alltså inte var stora, men på det sättet kunde (under) genomsnittliga lag besegras. Därför lyckades Bosnien och Hercegovinas lag nå europeiska mästerskap.

Om det hände där att något bättre lag arrogant underskattar dem, såg Teletović till att det laget straffas, som Kroatien i 2011. När han kände att motståndaren har attityden "dessa vildare kommer att vara lätta att besegra" då blev han ett slags hövding med en serie av helt sjuka skott för att visa hur kraftiga den bosniska hetsigheten är. Ingen annan kunde göra det och

därför kommer han alltid att vara nummer ett i fans hjärtan, fastän han spelade bättre i Baskonia, till och med i NBA (Nets, Suns och Bucks).

Det viktigaste var att Teletović aldrig, om han var frisk, sa nej till landslaget. Det var inte svårt för honom att år efter år röja väg genom kvalifikationer. Förutom med basket gav han tillbaka till sitt hemland på andra sätt, med olika humanitära gester och investeringar. Mirza glömde aldrig var han kommer från och därför återkommer han en gång till och tar kanske den svåraste funktionen av alla, trots att han utan tvivel hade många andra öppna dörrar i basketvärlden.

Bosnien och Hercegovina blev av med en stor spelare för tidigt, men fick en energisk tjänsteman. Det är svårt att säga om han kommer att trivas i Basketbollförbundet eller om han kommer att lyckas göra något framsteg, men bara det att han hade inspirerat barn över hela landet att träna basket har redan indirekt givit resultat (den gyllene kadettgenerationen i 2015). Hans rapsodisk sjudning återstår självklart i vårt kollektiva minne.

6.2.1. Mexiko

Mexiko je država u Sjevernoj Americi. Smatra se da su prvi ljudi na Meksičku visoravan došli prije 40.000 godina, a od njih su se razvile razne indijanske kulture kao što su Maje i Azteci.

Cabo San Lucas, rajska destinacija

Cabo San Lucas ili skraćeno naziva Cabo, grad je koji se nalazi na južnom dijelu rtu poluotoka Baja California, u meksičkoj državi Baja California. Zajedno sa San Jose del Cabo

ćini područje u Meksiku nazvano Los Cabos. Ronjenje, vodeni sportovi, pecanje i rajske plaže samo su dio čarobne ponude grada.

Arch ili luk jedan je od zaštitnih znakova grada, a predstavlja popularnu lokaciju gdje dolaze turisti iz svih krajeva svijeta. Obilazak je moguć uz pomoć broda ili da sami iznajmite čamac i kajak te se provezete ispod ovog veličanstvenog zdanja. S desne strane luka nalazi se kolonija morskih lavova, prekrasnih bića koje je zaista užitek promatrati.

Cabo San Lucas poznat je po prekrasnim pješčanim plažama gdje možete uživati izležavajući se i promatrajući beskonačno plavetnilo. Skoro svaka plaža ima razne sadržaje poput restorana i kafića. Osim ugostiteljskih objekata na plaži se može uživati i u raznim aktivnostima kao što je odbojka na pijesku.

Jedna od najpopularnijih aktivnosti u kojima možete uživati dok ste uz more je iznajmljivanje jet-skija. Vožnja jet-skijem dozvoljava vam da malo bolje istražite taj dio Meksika, jer na raspolaganju imate pola sata ili sat vremena. Ovisno kako se dogovorite s iznajmljivačima.

Cabo San Lucas je odlična destinacija za sve ljubitelje ronjenja i istraživanje bogatstva koje leži ispod mora. Skoro svaki drugi brod u gradu organizira izlet, a koji uključuje ručak i ronjenje s iskusnim roniocem koji poznaje vode u Meksiku. Radi se o iskustvu koje nikada nećete zaboraviti.

Promatranje grbavih kitova još je jedna atrakcija koja se ne propušta. Grbavi kitovi koji dolaze sa sjevera žive u vodama kod Cabo San Lucasa u periodu od studenog do ožujka. Trenutak kada iskaču iz vode nešto je neopisivo i čarobno.

Cabo nije velik grad, a svaki njegov kutak govori kako je građen baš za turiste i za potrebe turizma. Ovdje nema puno povijesti, a turisti zabavu nalaze na lokacijama u okolici grada.

Acapulco, savršeno mjesto za odmor

Meksiko se slobodno može svrstati u najpopularnija odredišta na svijetu kada su u pitanju odmori na obali. Cancun i Acapulco dva su glavna aduta i bisera tog dijela Amerike koji svake godine namame mnoštvo znatiželjnika u potrazi za dobrom zabavom i odmorom iz snova. Acapulco je pravi turistički grad koji nudi sve to, a i više.

Glamurozno i ekskluzivno ljetovalište nudi bogat paket sadržaja, od zabave koja traje neprekidno do svih ostalih zanimljivosti koje će zadovoljiti ukus svakoga. Acapulco se nalazi u državi Guerrero, a slovi kao jedno od važnijih mjesta u regiji kojeg pored bogate turističke ponude mnogi znaju i zbog velike dubine mora.

Dođite i opustite se u jednom od brojnih wellness centara s bogatom ponudom, od masaže do ostalih tretmana i sauna. Usluga je prvoklasna i vrhunska, a tretmani su tako složeni da ćete skoro odmah osjećati pozitivne promjene.

Opuštanje je moguće uz terapije na termalnoj vodi, algama i drugim biljkama. Neke od usluga su isključivo medicinske prirode i kao takve prilagođene osobama koje dolaze tražiti pomoć. Banyan Tree Spa najpoznatiji je wellness centar s azijskim štihom.

Boca Chica Spa unutar hotela s istim imenom nudi osvježavajući okoliš s glamurom 50-ih godina prošlog stoljeća, ali s velikim naglaskom na moderno vrijeme i s nezaboravnim pogledom prema pučini.

Luksuz se spojio s prirodom u mjestu Punta Diamante. Radi se o ekskluzivnom turističkom kompleksu sastavljenom od niza hotela, lječilišta, restorana, trgovačkih četvrti i golf terena. Osim nevjerojatne ponude, ovaj kompleks je poznat i kao eko-friendly, zbog ekoloških elektrana i sustava za pročišćavanje voda.

Mirne vode Acapulca su kao stvorene za razne vodene sportove, s tim da se savjetuje oprez za plivače na sljedećim plažama: Revolcadero, Puerto Marques, i Pie de la Cuesta. Ronjenje je ovdje posebno popularno. Odmorite se na prekrasnim pješčanim plažama.

San Miguel de Allende, grad drugačije kulture

Da je Latinska Amerika kontinent egzotike i velikog broja arheoloških nalazišta dokazale su brojne države koje čine ovaj dio svijeta. Naime radi se o području koje svake godine privuče velik broj turista, a tu slobodno možemo ubrojiti i Meksiko koje privlači raznolikom turističkom ponudom.

U njihovu raznovrsnu turističku ponudu možemo ubrojiti velik broj povijesnih tragova te naravno velik broj ekskluzivnih odmarališta na samoj obali, koja se mogu pohvaliti luksuzom i uslugom na visokom nivou. Među turističke atrakcije Meksika možemo ubrojiti i San Miguel de Allende

Radi se o gradu i istoimenoj općini u meksičkoj državi Guanajuato u središnjem dijelu Meksika, na svega 97 km od glavnog grada Guanajuata. Grad je dobio ime po osnivaču fra Juanu de San Miguelu, dok je 1826. godine dodano “de Allende” prema jednom od vođa meksičkog rata za nezavisnost, a koji je rođen na ovom području.

Zašto bi trebali posjetiti ovo mjesto?

Naime grad je zajedno s poznatim Atontolico svetištem, upisan na UNESCO-v popis mjesta svjetske baštine u Amerikama 2008. godine kao izvorno mjesto miješanja španjolskih, kreolskih i indijanskih kultura, gdje je zabilježen prijelaz iz baroka u neoklasicizam.

Dakle San Miguel de Allende je do 17. stoljeća predstavljalo naselje koje je privuklo velik broj stanovnika i čiji su se gospodarski resursi povećali, što se najviše moglo vidjeti u velikim javnim radovima, građanskim i vjerskim građevinama te palačama u neposrednoj blizini glavnog trga.

Ako se odlučite na dolazak svakako posjetite čuveni trg poznatiji kao “Plaza Civica General Ignacio Allende”. Radi se o popločanoj površini s fontanom u sredini te vidikovcem izgrađenim 1950. godine. Dok ste tamo obratite pozornost na “Templo de San Rafael” čija je izgradnja započela 1564. godine.

Grad je inače poznat kao mjesto koje obiluje zabavom, gdje ćete moći upoznati drugačiju kulturu i to na zanimljiv način, odnosno druženjem s lokalnim stanovništvom koji će vam pokušat dočarat nekadašnja vremena.

Teotihuacan, nekadašnji najveći grad na svijetu

Već smo više puta imali priliku čuti kako Meksiko sadrži neke od najvećih nalazišta nekadašnje civilizacije koje su davno živjele na ovim područjima. Odlazak u Meksiko predstavlja nevjerojatnu priliku za sve one koji žele iz prve ruke malo više saznati o nekadašnjem životu drevnih civilizacija i kako je to nekada izgledalo.

Teotihuacan je nekada predstavljao najveće gradsko središte Srednje Amerike tijekom klasičnog razdoblja pretkolumbijske Amerike s populacijom od oko 200.000 stanovnika. Tada je to bio jedan od najvećih gradova na svijetu.

Nalazi se u meksičkoj saveznoj državi Meksiko, svega 45 km jugoistočno od Mexico Cityja. Ne znamo koliko ste upoznati s činjenicom, ali unutar ovog grada nalaze se neke od najvećih piramida i stambenih kompleksa pretkolumbijske Amerike. To je jedan od razloga zašto je upisan na UNESCO-v popis mjesta svjetske baštine u Americi.

U samom gradu postojao je točan plan gradnje. Poznato je kako je grad zapravo izgrađen kako bi prije svega probudio strahopoštovanje. Postao je sveto mjesto gdje su dolazili hodočasnici iz svih dijelova tadašnjeg carstva. Treba samo spomenuti kako mu površina nadmašuje carski Rim. Teotihuacan je bio najveći grad Zapadne polutke.

Velik dio ljudi koji je odlučio doći u ovaj dio svijeta, došao je uglavnom s jednim i glavnim ciljem, a to je da upiju što više znanja koje su tamo stekli i da se poklone nekadašnjoj civilizaciji. Ako se odlučite na dolazak, upozoravamo vas da si uzmete malo više vremena nego što ste mislili.

Dakle kad dođete krenite Avenijom mrtvih koja se proteže duž više od 16 km. Radi se o luksuznom putu koji je s desna i s lijeva ukrašen piramidama i platformama hramova. U smjeru sjevera avenija ima pad od trideset metara, pa su mnogi znali komentirati da im se čini kao da ulica svoj završetak ima na nebu.

Na sjevernom kraju avenije nalazi se poznata Piramida Mjeseca, smještena na početku širokog trga. Ulica mrtvih završava pred Mjesečevom piramidom, koja se uzdiže u obliku stubišta. Radi se o površini većoj od nogometnog igrališta.

Piramida Sunca još je jedna od građevina koju treba vidjeti, a koja se smatra jednom od najmonumentalnijih građevina u samom gradu. Po obujmu je veća od Keopsove piramide u Gizi, no zbog terasaste građe nije ni približno visoka kao piramida u Egiptu. Na južnom dijelu nalazi se hram pernate zmije, građevina bogato ukrašena glavama i reljefima pernate zmije.

Dolazak u ovaj grad znači ponovno oživljavanje prošlosti.

Puerto Angel, okružen kamenitim brežuljcima

Puerto Angel mali je primorski gradić unutar meksičke države Oaxaca, koji zajedno sa San Agustino i Playa Zipolite čine čuvenu "Rivieru Oaxaquena". Unatoč velikom razvoju turizma koje je započelo u šezdesetim godinama prošlog stoljeća, grad je još uvijek poznat kao ribarsko mjesto, smješteno u malom zaljevu, okružen kamenitim brežuljcima koji vode u Sierra Madre del Sur.

Kada gledamo sa turističke strane, tada je Puerto Angel pravo mjesto za sve one koji žele otkriti malo egzotičnog svijeta. Naime svakako preporučamo Zipolite. Radi se o klasičnom i rustikalnom selu u neposrednoj blizini Puerto Angela sa prekrasnim i dugačkim plažama.

Voda je dosta topla, ali unatoč tome plivači moraju biti oprezni. U selu postoje brojne trgovine koje svojim zanimljivim artiklima privlače velik broj turista. Velik dio restorana smješten je uz samu plažu, gdje se može osjetiti ta lakoća i prije svega opuštenost ljudi koji vas okružuju.

Što se tiče smještaja ako baš i niste pri novcima tada vam savjetujemo jeftin hotel Shambala s nevjerovatnim pogledom na plaže ovog zaista zanimljivog mjesta.

Pored hotela postoji velik niz bungalova za iznajmljivanje, koji su u zadnje vrijeme postali poprilično popularni, stoga treba požuriti sa rezervacijama. Tu vam savjetujemo “El Aquemistu” s prekrasnim restoranom na sjeverozapadnom dijelu mjesta.

Za sve one koji ne žele propustiti priliku, tu se organizira i čuveni ribolov na morske pse. Tako ne samo da imate priliku vidjeti ta bića iz blizine, nego imate priliku provesti neko vrijeme sa lokalnim ljudima koji će vam malo bolje dočarati kako je živjeti u tom dijelu svijeta i čime se oni sve zabavljaju.

Možemo slobodno reći kako ćete u Puerto Angelu dobiti priliku da iz prve ruke upoznate način života tamošnjih ljudi i to na jedan zabavan i prije svega zanimljiv način. Trebamo ipak imati na umu da se radi o jednoj posve drugačijoj civilizaciji, nama skoro pa posve stranoj.

6.2.2. Mexiko

Mexiko är ett land i Nordamerika. Det antas att de första människorna bebodde den mexikanska platån för 40 000 år sedan. Från dessa första invånare utvecklades olika indianska kulturer som mayafolket och aztekerna.

Cabo San Lucas, ett himmelskt turistmål

Cabo San Lucas, eller bara Cabo, är en stad som ligger på den södra delen av halvön Baja California i den mexikanska delstaten Baja California. Tillsammans med San Jose del Cabo utgör den ett område i Mexiko som heter Los Cabos. Dykning, vattensport, fiske och himmelska stränder är bara en del av stadens magiska utbud.

Den berömde Arch eller bågen är en av stadens landmärken. Den är ett populärt ställe dit turister från alla håll i världen kommer. Man kan besöka bågen med båt eller hyra en roddbåt

eller en kajak och ro under naturens mirakel själv. På höger sida om bågen finns en koloni med sjölejon, underbara varelser som är verkligen ett nöje att titta på.

Cabo San Lucas är känd för sina vackra sandstränder där du kan njuta av att ligga i solen och titta på det oändliga blå. Det finns restauranger och kaféer vid nästan varje strand. Förutom mat och dryck kan man ha kul med olika aktiviteter som beachvolleyboll.

Många turister hyr en vattenskoter vid kusten. En tur med vattenskoter ger dig möjlighet att undersöka den delen av Mexiko närmare. Du kommer att ha en timme eller en halvtimme, beroende på vad du bestämmer med uthyraren.

Cabo San Lucas är ett fantastiskt turistmål för alla dykentusiaster som tycker om att undersöka de rikedomar som ligger under havet. Nästan varannan båt i staden erbjuder utflykter med lunch och dykning med en erfaren dykare som känner till mexikanska vatten. Det är en erfarenhet som du aldrig kommer att glömma.

Knövalskådning är en annan attraktion som inte går att missa. Knövalar kommer från norr och bor i vatten vid Cabo San Lucas från november till mars. Ögonblicket när de hoppar ut ur vattnet är obeskrivlig och magisk.

Cabo är inte någon stor stad och vartenda av dess hörn visar att den är anpassad till turister och turismens behov. Det finns inte många historiska sevärdheter här, och turisterna hittar underhållning på ställen i närheten.

Acapulco, en perfekt plats för semester

Vi kan lätt säga att Mexiko är en av världens mest populära destinationer när det gäller semestrar vid kusten. Cancún och Acapulco är två juveler i den delen av Amerika som varje år lockar nyfikna som söker efter nöje och en drömsemester. Acapulco är en riktig turiststad som erbjuder allt detta och mer.

Den glamorösa och exklusiva semesterorten har en rik blandning av attraktioner, från underhållning som aldrig slutar till många andra lockelser för varje smak. Acapulco ligger i

delstaten Guerrero och är en av de viktigare städerna i området, som är känt, förutom för sitt rika turistutbud, för sitt väldigt djupa hav.

Kom och slappna av i ett av de många hälsocentren med en rik utbud, från massage till andra spabehandlingar och bastur. Tjänsten är av högsta klass och behandlingarna så komplexa att du kommer att känna positiva förändringar nästan genast.

Avkoppling är möjligt genom behandling i termalvatten, med alger och andra växter. Några tjänster är endast medicinska och därför anpassade till personer som söker hjälp. Banyan Tree Spa är det mest kända hälsocentret i asiatisk stil.

Boca Chica Spa på hotellet med samma namn erbjuder en uppfriskande stämning med femtiotalets glamour men med tonvikt på den moderna tiden. Utsikten över det öppna havet är oförlömlig.

Lyx möter naturen i Punta Diamante. Det är en exklusiv turistanläggning som består av en mängd hotell, hälsocenter, restauranger, shoppingcenter och golfbanor. Förutom det underbara utbudet är anläggningen känd som en miljövänlig plats tack vare sina ekologiska elkraftverk och systemet för vattenrening.

Lugna vatten av Acapulco är som gjorda för vattensport. Dock ska simmare vara speciellt försiktiga på dessa stränder: Revolcadero, Puerto Marqués och Pie de la Cuesta. Dykning är särskilt populär här. Vila på de härliga sandstränderna.

San Miguel de Allende, staden med en annorlunda kultur

Sydamerika är den exotiska kontinenten såväl som kontinenten med en stor mängd arkeologiska platser, vilket bevisar många länder från den delen av världen. Det är ett område som lockar många turister varje år. Mexiko som lockar med sin varierade turistutbud kan vi räkna till detta.

I det varierade turistbudet ingår många historiska attraktioner och naturligtvis många exklusiva semesterorter längst kusten som erbjuder lyx och en hög servicenivå. San Miguel de Allende kan räknas till Mexikos turistiska attraktioner.

Det är en stad och ett län med samma namn i delstaten Guanajuato i den centrala delen av Mexiko, bara 97 kilometer från huvudstaden Guanajuato. Staden fick sitt namn efter grundaren, fader Juan de San Miguel. År 1826 tillades ”de Allende” efter en av ledarna av mexikanska frihetskriget som föddes i detta område.

Varför ska man besöka det här stället?

Tillsammans med den berömda helgedomen Atotonilco uppfördes staden i 2008 på Unescos världsarvslista på grund av sin kombination av spanska, kreolska och indianska kulturer. Övergång från barocken till nyklassicism märks där också.

Till 1600-talet attraherade San Miguel de Allende många invånare. Stora offentliga arbeten, sekulära och religiösa byggnader samt palats i närheten av huvudtorget bevisar att stadens ekonomiska resurser ökade under den tiden.

Om du bestämmer dig för att komma, se till att du besöker det berömda torget mer känt som ”Plaza Civica General Ignacio Allende”. Det är en stenbelagd yta med en fontän i centrum och en utsiktsplats som byggdes i 1950. Lägg också märke till ”Templo de San Rafael” som började byggas i 1564.

Staden är känd som en plats med mycket nöje där man får känna till en annorlunda kultur på ett intressant sätt – genom att umgås med lokalbefolkningen som ska försöka ge dig en smak av det förflutna.

Teotihuacán, den förra största staden i världen

Vi har hört många gånger att Mexiko har några av de största arkeologiska platser från gamla civilisationer som fanns på detta område för länge sedan. En resa till Mexiko är ett fantastiskt tillfälle för alla som vill lära sig lite mer om de gamla civilisationers liv och hur allting såg ut på den tiden.

Teotihuacán var det största urbana centret i Centralamerika under den klassiska perioden av förkolumbianska Amerika med en population av 200 000 invånare. Då var den en av de största städerna i världen.

Den ligger på den mexikanska delstaten Mexiko, bara 45 kilometer sydost om Mexico City. Vi vet inte om du visste det förr, men i den här staden finns några av de största pyramiderna och bostadskomplex från förkolumbianska Amerika. Det är en av anledningarna till att staden är uppförd på Unescos världsarvslista.

Staden är organiserad enligt en precis byggningsplan. Det är känt att staden byggdes framförallt för att väcka vördnad. Det blev en helig plats där pilgrimer från alla delar av det dåvarande imperiet kom. Det är tillräckligt att säga att dess yta är större än det kejserliga Rom. Teotihuacán var den störste staden på västra halvklotet.

En stor mängd människor som kommer till den här delen av världen kommer med ett mål – att lära sig så mycket som möjligt och för att buga sig för den gamla civilisationen. Om du bestämmer sig för att komma, rekommenderar vi att du tar mer tid än du kanske tror är tillräckligt.

Ditt besök ska börja med den 16 kilometer långa De dödas aveny. Det är en lyxig väg med pyramider och tempel till både höger och vänster. Mot norr har avenyn en trettio meters fall så säger många att det ser ut som om gatan slutar på himlen.

På norra sidan av gatan står den berömda Månpyramiden, vid början av det breda torget. De dödas aveny slutar framför pyramiden som består av stora plattformar. Det är en yta större än en fotbollsplan.

Solpyramiden är en annan byggnad som du måste se. Det anses vara en av de mest monumentala byggnader i staden. Dess volym är större än Cheopspyramidens, men det är mycket kortare än pyramiden i Egypten tack vare sin terrasserade konstruktion. På den södra delen finns Den befjädrande ormens tempel, byggnad rikt dekorerad med motiv av ormens huvud och reliefer av den befjädrande ormen.

Att besöka den här staden betyder att återuppleva historien.

Puerto Ángel, omringade av stenkullar

Puerto Ángel är en liten kuststad i mexikanska delstaten Oaxaca. Den är, med San Agustín och Playa Zipolite, en del av den berömda "Riviera Oaxaqueña". Trots att turismen utvecklades mycket sedan 60-talet är staden fortfarande känd som ett fiskeläge. Den ligger i en liten bukt, omringade av stenkullar som leder till Sierra Madre del Sur.

Ur ett turistiskt perspektiv är Puerto Ángel den perfekta platsen för alla som har lust till att undersöka en bit av den exotiska världen. Vi helhjärtat rekommenderar Zipolite. Det är en klassisk rustik by i närheten av Puerto Ángel med ljuvliga långa stränder.

Vatten är ganska varmt, men simmare måste ändå vara försiktiga. Det finns många affärer i byn som lockar turister med allt som de säljer. De flesta restauranger är vid stranden där man kan känna den lättnaden och framförallt den avslappnade stämningen från människor omkring.

När det gäller bostad är det billiga hotellet Shambala ett bra val för dem som inte vill spendera en massa pengar. Hotellet har en otrolig utsikt över stränder av denna verkligen intressant plats.

Bredvid hotellet finns många bungalower som hyrs ut. De har blivit mycket populära på senare tid, så du måste boka så snart som möjligt. Vårt råd är att välja "El Alquemista" med en underbar restaurang på den nordvästra delen av byn.

För alla som inte vill missa tillfället, organiseras här det berömda hajfisket. Du får inte bara se dessa varelser på nära håll utan du får också umgås med lokalbefolkningen som ska visa dig hur livet i deras del av världen ser ut och vad de gör för att ha roligt.

Vi kan lätt säga att Puerto Ángel kommer att ge dig tillfälle att med egna ögon se lokalbefolkningens livsstil på ett intressant och roligt sätt. Vi måste komma ihåg att det handlar om en civilisation helt olik den som vi är vana vid, och att den är nästan helt främmande för oss.

6.3.1. Uvjeti online kupnje na www.hrvatskitelekom.hr web stranici

Osnovne informacije

1. Hrvatski Telekom d.d., Radnička cesta 21, 10110 Zagreb, Hrvatska; upisano u registar Trgovačkog suda u Zagrebu MBS 080266256, OIB: 81793146560; Temeljni kapital: 8.188.853.500,00 kuna;

Poslovna banka: Zagrebačka banka d.d. Zagreb, ŽR: 2360000-1101310875 (dalje u tekstu: Trgovac) ovim uvjetima uređuje postupak naručivanja, ugovaranja, isporuke, plaćanja i reklamacije proizvoda i usluga Hrvatskog Telekoma d.d. ponuđenih na ovim stranicama putem sredstava daljinske komunikacije.

2. Proizvodi i usluge iz prethodnog stavka namijenjeni su za prodaju na daljinu: a. Privatnim korisnicima - fizičkim osobama koje sklapaju pravni posao ili djeluju na tržištu u svrhe koje nisu namijenjene njihovoj poslovnoj djelatnosti niti obavljanju djelatnosti slobodnog zanimanja (potrošačima);

b. Poslovnim korisnicima - pravnim osobama i fizičkim osobama koje su obrtnici ili osobe koje se bave samostalnom djelatnošću/slobodnim zanimanjima, koji pri kupnji proizvoda i usluga putem ovih stranica djeluju unutar područja svoje gospodarske djelatnosti ili slobodnog zanimanja.

3. Posjetitelj stranica je svaka osoba koja putem sredstava elektroničke komunikacije pristupi na www.hrvatskitelekom.hr web stranicu te bez registracije slobodno razgledava ponudu proizvoda i usluga Trgovca.

4. Kupac proizvoda je svaka osoba koja putem sredstava elektroničke komunikacije naruči barem jedan proizvod i/ili usluge ponuđene na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama.

5. Na odnose između Trgovca i Posjetitelja, odnosno Trgovca i Kupca, primjenjuju se odredbe Zakona o zaštiti potrošača, Zakona o zaštiti osobnih podataka, Zakona o obveznim odnosima, Zakona o elektroničkim komunikacijama, Općih uvjeta poslovanja Trgovca te ostalih važećih propisa Republike Hrvatske.

I. Obavijesti o proizvodima

1. Trgovac se obvezuje na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama jasno isticati svoje komercijalne namjere te redovno održavati i davati Posjetiteljima i Kupcima jednoznačne, jasne, lako razumljive informacije o proizvodima u ponudi, na način prilagođen sredstvima daljinske komunikacije.

U trenutku naručivanja pojedinog proizvoda i/ili usluge iz ponude, potrošač (u smislu Zakona o zaštiti potrošača) pristajanjem na ove Uvjete potvrđuje da je u primjerenom roku prije sklapanja ugovora primio na znanje slijedeću prethodnu obavijest putem informacija objavljenih na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama:

- imenu, tvrtki ili nazivu, sjedištu, matičnom broju, telefonskom broju i elektroničkoj adresi Trgovca

- načinima na koje može iznijeti svoje prigovore i načinu rješavanja potrošačkih prigovora i pritužbi od strane Trgovca

- proizvodima ili uslugama koji se nude te njihovu nazivu

- glavnim svojstvima proizvoda ili usluge – maloprodajnoj cijeni proizvoda ili usluge, uključujući sva porezna i druga davanja - troškovima dostave proizvoda - načinu plaćanja te načinu i roku isporuke proizvoda ili pružanja usluge - uslugama koje se nude nakon prodaje (servisiranje i prodaja zamjenskih dijelova) - jamstvima koja se daju uz proizvod ili uslugu i postojanju odgovornosti Trgovca za materijalne nedostatke - potrošačkom pravu na raskid ugovora sklopljenog putem sredstava daljinske komunikacije u - roku od 14 kalendarskih dana za raskid ugovora - situacijama u kojima je isključeno pravo potrošača na raskid ugovora (odnosno kod ugovora - pružanju usluge, ako je pružanje usluge, uz izričit pristanak potrošača, započelo prije isteka - roka u kojem je potrošač imao pravo tražiti raskid ugovora, o prodaji proizvoda ili obavljanju - usluge čija je cijena ovisna o fluktuacijama na financijskom tržištu, o prodaji proizvoda - izrađenog na temelju potrošačeve specifikacije, proizvoda izrađenog isključivo za potrošača ili - proizvoda koji zbog svoje naravi ne može biti vraćen ili je podložan brzom propadanju, o - prodaji audio ili videozapisa te računalnih programa koje je potrošač otpakirao, o prodaji - novina, periodičnih publikacija i magazina) - pretpostavkama i postupku otkaza ugovora sklopljenog na neodređeno vrijeme ili za razdoblje dulje od godine dana - razdoblju u kojem ponuda ili cijena vrijede - općim uvjetima poslovanja Trgovca

2. Trgovac je obavezan dostaviti potrošaču u smislu odredaba Zakona o zaštiti potrošača potvrdu o sklopljenom ugovoru u pisanom ili nekom drugom, potrošaču dostupnom trajnom mediju, u razumnom roku nakon sklapanja ugovora, a najkasnije u trenutku isporuke proizvoda, odnosno najkasnije na dan početka pružanja usluge. Pristajanjem na ove Uvjete, potrošač je suglasan da mu se potvrda prethodne obavijesti dostavlja elektroničkom poštom na e-mail adresu koju navede kao kontakt prilikom unošenja svoje narudžbe ili poštom na kućnu adresu.

3. Sve cijene proizvoda i usluga ponuđenih na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama izražene su u Hrvatskoj nacionalnoj valuti kuni (kn) te obuhvaćaju PDV i trošak dostave.

4. Kupoprodaju proizvoda i usluga u ponudi na www.hrvatskitelekom.hr stranicama u ime i za račun maloljetnika ili potpuno poslovno nesposobne osobe mogu sklopiti samo njihovi zakonski zastupnici, a djelomično poslovno sposobne osobe mogu sklopiti ugovor samo uz suglasnost njihova zakonskog zastupnika.

5. Trgovac tretira odabir Kupca putem www.hrvatskitelekom.hr stranice kao narudžbu te zadržava pravo otkazati ju iz opravdanog razloga. U slučaju otkazivanja narudžbe, Trgovac će uz navođenje razloga o navedenom obavijestiti Kupca na ostavljenu e-mail adresu ili putem ostavljenog kontakt telefona.

II. Podaci Kupca

1. Kupac koji želi nadograditi ili administrirati neku od svojih postojećih usluga Hrvatskog Telekomu na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama dužan je registrirati se na Moj Telekom Portalu prema pravilima opisanim u dokumentu „Uvjeti Telekom ID-a i korištenja Telekom ID korisničkim računom“ ili se identificirati za obavljanje jednokratne kupnje upisivanjem tajnih podataka usluge koju želi nadograditi ili administrirati, a koji su također opisani u dokumentu „Uvjeti Telekom ID-a i korištenja Telekom ID korisničkim računom“. Kupac se nije dužan registrirati na Moj Telekom Portalu za kupovinu Paketa na bonove, Start paketa na bonove, nadoplatu računa korisnika na bonove kreditnom karticom te kupovinu dodatne opreme. Podaci služe za omogućavanje i autorizaciju Kupčeve online kupnje, ali i za pristupanje pojedinim personaliziranim sadržajima www.hrvatskitelekom.hr web stranica opisanim u dokumentu „Uvjeti Telekom ID-a i korištenja Telekom ID korisničkim računom“.

Kupcu koji se jednokratno identificira tj koji ne izvrši potpunu registraciju na Moj Telekom Portal, neće biti omogućen pristup na Moj Telekom Portal, nego samo administracija i nadogradnja usluge kojom se identificirao na web stranicama www.hrvatskitelekom.hr. Jednokratna identifikacija u svrhu nadogradnje ili administracije postojećih usluga Hrvatskog Telekoma je dozvoljena samo privatnim korisnicima. Trgovac nije odgovoran ni po kojoj osnovi ni za kakvu štetu koja može nastati kao posljedica nepravilnog, odnosno neovlaštenog postupanja s korisničkim podacima Kupca, a ukoliko navedeni nisu u domeni Trgovca. Ako Kupac posumnja u neautorizirano korištenje svojih podataka o tome treba u najkraćem roku obavijestiti Trgovca na e-mail adresu tehnicka.podrska@t.ht.hr.

2. Registrirani Moj Telekom Posjetitelj u procesu registracije na Moj Telekom Portal, Posjetitelj koji se jednokratno identificirao sa postojećom uslugom Hrvatskog Telekoma ili neregistrirani Posjetitelj popunjavanjem obrasca prilikom kupnje na www.hrvatskitelekom.hr, tim činom potvrđuje točnost i potpunost navedenih podataka, uključujući osobnih podataka. U trenutku naručivanja pojedinog proizvoda i/ili usluge iz ponude, potrošač (u smislu Zakona o zaštiti potrošača) pristaje na ove „Uvjete online kupnje na www.hrvatskitelekom.hr web stranici“.

3. Trgovac se obvezuje zaštititi privatnost podataka, uključujući osobnih podataka svih Kupaca na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama te će s istima postupati u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka, odnosno drugim primjenjivim propisima.

III. Usluge dostupne na web stranici www.hrvatskitelekom.hr

Kupac na web stranici www.hrvatskitelekom.hr može naručiti/aktivirati niz usluga i proizvode automatski ili poslati korisnički upit za narudžbom (dalje u tekstu „korisnički upit“) te narudžbu dovršiti kroz telefonski kontakt HT prodajnog djelatnika. Neke od tih usluga su npr.: - Aktivacija opcija - Aktivacija tarifa - Kupnja Start paketa (Sim kartica s brojem) - Kupnja Paketa na bonove (mobilni telefon + Sim kartica s brojem) - Kupnja dodatne opreme - Prihvaćanje nove ugovorne obveze uz posebnu ponudu za postojeće korisnike - Sklapanje novog mobilnog ugovora (korisnički upit) - Prelazak sa bonova na pretplatu (korisnički upit) - Prijenos broja sa druge mreže (korisnički upit) - Aktivacija MAXtv programskih paketa - Aktivacija novog MAXadsl pristupa na postojećem telefonskom priključku - Prihvaćanje nove ugovorne obveze uz posebnu ponudu za postojeće korisnike - Promjena paketa

MAXadsl prometa - Promjena MAXadsl pristupne brzine - Itd. Ponuda usluga i proizvoda koje Kupac može naručiti/aktivirati biti će dopunjavana prema tehničkim rješenjima i mogućnostima web stranice te novim marketinškim ponudama.

IV. Načini plaćanja i dostava

1. Dostava se vrši na adresu Kupca definiranu prilikom narudžbe na području Republike Hrvatske i isključivo na osobu (ime i prezime) Kupca ili osobe definirane za preuzimatelja narudžbe koju Kupac naznači prilikom izrade narudžbe. Dostava se Kupcima ne naplaćuje bez obzira na iznos narudžbe, a preuzimanje se može izvršiti samo od strane Kupca uz predodjenje osobne iskaznice ili putovnice odnosno samo osobi koju je Kupac naznačio kao preuzimatelja narudžbe također uz predodjenje identifikacijske isprave. U slučaju da Kupac ne predodji osobnu iskaznicu ili putovnicu, Trgovac, odnosno dostavna služba nije obvezna predati naručeni proizvod.

2.1. Načini plaćanja za proizvode Trgovca na www.hrvatskitelekom.hr (dalje u tekstu: Proizvodi)

2.1.1. Plaćanje kreditnom karticom omogućeno je za sljedeće kartice (samo kartice koje su izdane u Hrvatskoj):

Diners

Do 300 kn - jednokratno

Više od 300 kn - 36 rata

MasterCard ZABA

Do 300 kn - jednokratno

Više od 300 kn - 24 rate

Ostale banke: jednokratno

VISA ZABA i PBZ

Do 300 kn - jednokratno

Više od 300 kn - 24 rate

Ostale banke: jednokratno

Maestro PBZ

Do 300 kn - jednokratno

Više od 300 kn - 24 rate

Ostale banke: jednokratno

2.1.2. Prilikom plaćanja kreditnom karticom autorizacija se vrši automatski online putem usluge HT PayWay. Nakon uspješno obavljene autorizacije Korisnik zaprima putem e-mail pošte potvrdu je li autorizacija izvršena uspješno/neuspješno. Ukoliko se Korisnik odluči na ovaj način plaćanja, ujedno prihvaća Uvjete korištenja usluge HT Pay Way. Ovisno o vrijednosti proizvoda i tehničkim mogućnostima Kupcu će biti omogućeno plaćanje kreditnim karticama na rate na svim dostupnim karticama.

2.1.3. Plaćanje pouzećem

Prilikom plaćanja pouzećem Kupac dobiva na web stranici ponudu kao i sve podatke koji su potrebni kako bi mu se naručeni proizvod dostavio na kućnu adresu (ime i prezime, adresu, telefonski broj itd.), a naručeni proizvod plaća nakon identifikacije iz točke 5.1. ovih Uvjeta u gotovini dostavljaču. Dostava proizvoda je moguća samo unutar područja Republike Hrvatske. Trgovac se obvezuje dostaviti Kupcu naručeni proizvod u roku od maksimalno 30 kalendarskih dana od trenutka narudžbe, ovisno o trenutnoj količini narudžbi i geografskoj udaljenosti. Proizvod će biti isporučen na dostavnu adresu Kupca koju je naveo prilikom narudžbe, a ukoliko nije kod kuće, bit će mu ostavljena poruka o pokušaju isporuke. Ista će se pokušati isporučiti sljedeći radni dan ili po dogovoru Kupca i osoblja dostavne službe, a ukoliko ni tada isporuka neće biti izvršena, naručeni proizvod vraća se Trgovcu. U tom slučaju smatra se da je Kupac otkazao narudžbu. Ukoliko iz bilo kojeg razloga preuzimatelj nije bio dostupan putem kontakt broja koji je ostavio, Trgovac nije odgovoran za moguće prekoračenje roka isporuke. Kupac u svakom trenutku glede isporuke proizvoda može kontaktirati Trgovca na e-mail adresu info@t.ht.hr ili na kontakt Korisničke podrške.

2.2. Načini plaćanja za online nadoplatu bonova (dalje u tekstu: bon)

2.2.1. Jednokratno putem kreditne kartice: - American Express - Master Card - VISA - Diners - Maestro Nakon uspješno obavljene autorizacije Kupac zaprima putem e-mail adrese potvrdu je li autorizacija prošla uspješno ili neuspješno.

2.2.2. Putem usluga: - SMSkupnja - SMSbon

V. Odgovornost Trgovca

Usluge koje Trgovac pruža u okviru usluge online kupnje na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama ne uključuju troškove koje posjetitelji stranica snose koristeći računalnu opremu i usluge za pristup stranicama.

Trgovac nije odgovoran za troškove elektroničkom komunikacijskog prometa, Internet prometa ili bilo koje druge troškove do kojih može doći niti ne snosi odgovornost za bilo koju štetu koja bi mogla nastati zbog prekida internetske veze prilikom korištenja usluge online kupnje. Ukoliko dođe do bilo kakve pogreške prilikom procesa kupnje, Kupac se može obratiti prijavom na e-mail adresu info@t.ht.hr , kako bi ista bila otklonjena na najbrži mogući način.

VI. Sigurnost podataka

1. Tajnost korisničkih podataka koji se upisuju na stranicama www.hrvatskitelekom.hr osigurana je korištenjem Secure Socket Layer (SSL) protokola s 256-bitnom enkripcijom podataka. SSL enkripcija je postupak šifriranja podataka koji se izmjenjuju između korisnikovog računala i www.hrvatskitelekom.hr web stranice čime je onemogućen neovlašten pristup podacima prilikom njihovog prijenosa putem interneta.

2. Na stranici za plaćanje kreditnom karticom implementiran je postupak sigurnosne 3D secure autentikacije korisnika putem "Verified by Visa" i "MasterCard SecureCode" usluga. Navedene usluge omogućuju potvrđivanje identiteta vlasnika kreditne kartice prilikom obavljanja online kupnje čime se onemogućuje zlouporaba korištenja podataka tuđe kreditne kartice.

3. Postupak autorizacije kreditne kartice od strane banke izdavatelja kartice prilikom online kupnje na stranicama www.hrvatskitelekom.hr web stranica uključuje i provjeru kontrolnog broja kreditne kartice (3-znamenkasti ili 4-znamenkasti broj upisan na poledini kartice).

4. Prijenos podataka između Trgovca i banke tijekom autorizacije kreditne kartice obavlja se uz enkriptiranje podataka čime je u potpunosti onemogućen neovlašten pristup pripadnim podacima prilikom njihovog prijenosa.

5. U slučaju odbijanja autorizacije kartice, a radi se o odnosu Banka – korisnik kartice, Trgovac ne odgovara za nemogućnost online kupnje.

VII. Raskid ugovora o kupoprodaji proizvoda i usluga, povrat i reklamacija robe

Kupac ima pravo u roku od 14 (četrnaest) kalendarskih dana raskinuti svaki kupoprodajni ugovor sklopljen sredstvima elektroničke komunikacije na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama na način predviđen ovim Uvjetima, ne navodeći za to razlog. U slučaju sklapanja ugovora o prodaji proizvoda, rok od 14 kalendarskih dana počinje teći od dana kada je Kupac primio proizvod, a u slučaju sklapanja ugovora o pružanju usluge od dana sklapanja ugovora. Kupac raskida kupoprodajni ugovor u zakonski dozvoljenom roku od 14 kalendarskih dana

pisanom obaviješću koja sadržava nedvosmisleni izjavu u bilo kojem obliku, a kojom Kupac izražava svoju volju za raskidanjem ugovora. Nedvosmisleni izjavu o raskidu Kupac može poslati Trgovcu poštom i na e-mail adresu info@t.ht.hr. U pisanoj obavijesti se obavezno moraju navesti podaci s računa/narudžbe (redni broj, datum, iznos, proizvod) te podaci Kupca (ime i prezime, kontakt telefonski broj i e-mail) te naziv banke i broj tekućeg računa na koji Kupac želi povrat novca. Ukoliko kupac traži povrat sredstava, treba priložiti broj tekućeg računa, naziv banke te druge podatke ili preslike dokumenata nužne za nedvojbenu identifikaciju. Ugovor je raskinut u trenutku kada je Trgovac primio obavijest o raskidu, s time da se smatra da je ugovor raskinut na vrijeme ako je obavijest o raskidu upućena unutar zakonskog roka. U slučaju raskida ugovora u zakonski dozvoljenom roku, Kupac je dužan o svom trošku vratiti proizvod, pri čemu mora snositi samo izravne troškove povrata proizvoda (ukoliko se radi o fizičkom proizvodu) Trgovcu na adresu:

HT centralno skladište

Home delivery

Poštanska ulica 9

10410 Velika Gorica

Kod ugovora o kupoprodaji, Trgovac mora izvršiti povrat plaćenog tek nakon što mu proizvod bude vraćen, odnosno nakon što mu je Kupac dostavio dokaz da je proizvod poslao natrag Trgovcu, ako bi o tome Trgovac bio obaviješten prije primitka proizvoda.

Trgovac je dužan što je moguće prije, a najkasnije u roku od 14 dana od dana primitka pisane obavijesti o raskidu, vratiti Kupcu cjelokupan iznos koji je Kupac do trenutka raskida platio na temelju ugovora za kupljene proizvode.

VIII. Ostalo

Proizvod i/ili usluga je rezervirana za isporuku tek nakon potvrde plaćanja od strane potencijalnog Kupca. Proizvodi koji su stavljani u košaricu, samim time nisu još rezervirani za zaključak narudžbe. Ukoliko narudžba nije zaključena do kraja, tj. sadržaj narudžbe se još

uvijek nalazi u košarici, a vrijeme neaktivnosti Posjetitelja na www.hrvatskitelekom.hr bude duže od 30 minuta, sadržaj košarice će se obrisati.

Kontakt telefon Trgovca za sve upite je telefonski na broj 0800 9000.

Trgovac zadržava pravo bez prethodne najave promijeniti ove Uvjete te sadržaj na www.hrvatskitelekom.hr web stranicama, o čemu će Korisnici biti obaviješteni na odgovarajući način. Izmjene Uvjeta stupaju na snagu s datumom njihove objave. Na slučajeve koji nisu regulirani ovim uvjetima na odgovarajući će se način primjenjivati „Uvjeti Telekom ID-a i korištenja Telekom ID korisničkim računom“ odnosno Opći uvjeti Trgovca.

6.3.2. Användningsvillkor för inköp via webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr

Allmän information

1. Hrvatski Telekom HB, Radnička cesta, 21, 10110 Zagreb, Kroatien; registrerad i handelsdomstolens register i Zagreb MBS 080266256, OIB: 81793146560; Startkapital: 8 188 853 500, 00 HRK.

Affärsbank: Zagrebačka banka HB, girokonto: 2360000-1101310875 (nedan kallad Näringsidkare) reglerar med de här villkoren förfarandet vid beställning, förhandling, leverans, betalning och reklamation av varor och tjänster av Hrvatski Telekom HB som erbjuds på den här webbplatsen genom distanskommunikation.

2. Varor och tjänster i punkt ovan är avsedda för distansförsäljning: a. till privatpersoner – fysiska personer som avtalar en rättshandling eller är verksamma på marknaden i avseenden som inte är kommersiell verksamhet eller yrkesverksamhet (konsumenter):

b. till juridiska personer eller fysiska personer som är hantverkare eller är verksamma inom en egen verksamhet, som vid inköpet av varor och tjänster på de här sidorna är aktiva inom sin ekonomiska verksamhet eller egen verksamhet

3. Sidbesökare är varje person som genom elektroniska kommunikationsmedel besöker webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr och utan registrering fritt tittar på Näringsidkarens utbud av varor och tjänster.

4. Köpare är varje person som genom elektriska kommunikationsmedel köper minst en vara och/eller tjänst som erbjuds på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr.

5. I relationen mellan Näringsidkare och Sidbesökare, eller Näringsidkare och Köpare, gäller konsumentskyddslagen, dataskyddslagen, lagen om medborgerliga skyldigheter, lagen om elektronisk kommunikation, Näringsidkarens allmänna villkor och alla gällande lagar och förordningar i Republiken Kroatien.

I. Information om varor

1. Näringsidkaren förbinder sig att på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr tydligt ange sina kommersiella avsikter och regelbundet ge Köpare entydig, klar och lättförståelig information om varor som erbjuds, på ett sätt som är lämpligt för distanskommunikationsmedel.

Vid beställning av en vara/tjänst ur utbudet bekräftar konsumenten (enligt konsumentlagstiftning) genom att acceptera dessa villkor att ha fått inom rimlig tid innan avtalet upprättades information på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr:

- om Näringsidkarens namn, företag, huvudkontor, registreringsnummer, telefonnummer och e-postadress

- om sätt på vilka man kan lägga fram sina klagomål och hur konsumenters klagomål behandlas av Näringsidkaren

- om varor och tjänster som erbjuds och deras namn

- om huvuddragen av varorna och tjänsterna - försäljningspriset på varor och tjänster inklusive skatter och annat - leveranskostnader – betalningssätt, leveranstyp och leveransfristen för varan eller tillhandahållande av tjänsten - tjänster som erbjuds efter inköpet (service och försäljning av reservdelar) - garantier för varor och tjänster och Näringsidkarens ansvar för materiella brister – konsumentens rätt att bryta avtalet som görs genom distanskommunikationsmedel under – 14-dagars tidsfrist för att bryta avtalet – situationer i vilka konsumenten inte får bryta avtalet (vid avtalet – tillhandahållandet av tjänsten, om tillhandahållandet började, med konsumentens uttryckligt samtycke, innan - tidsfristen i vilken konsumenten hade rätt att bryta avtal, om försäljning av en vara eller en tjänst –

vilkens pris beror på fluktuationer på finansmarknaden, om försäljning av en vara – som har gjorts enligt konsumentens specifikationer, en vara som har gjorts endast för konsumenten eller – en vara som på grund av sina egenskaper inte kan returneras eller som snabbt kan förfaras, om – försäljning av ljud- eller videoinspelningar samt datorprogram som konsumenten har packat upp, om försäljning – av dagstidningar, periodiska publikationer och tidskrifter) – antaganden och proceduren för att häva avtalet som upprättades på obestämd tid eller för en tid längre än ett år – perioden i vilken utbudet och priset gäller – enligt Näringsidkarens allmänna arbetsvillkor.

2. Näringsidkaren är skyldig att leverera till konsumenten enligt konsumentskyddslagen en bekräftelse på det ingångna avtalet i skriftlig eller en annan form som är permanent tillgänglig för konsumenten, inom en rimlig tidsperiod, senast på dagen för varans leverans eller på dagen då tillhandahållandet av tjänsten börjar. Genom att godta dessa villkor accepterar konsumenten att bekräftelsen för förhandsanmälan ska skickas till den e-postadress som har angetts som kontakt vid beställningen eller till hemadress.

3. Alla priser på varor och tjänster som erbjuds på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr är uttryckta i den kroatiska nationella valutan kuna (kn) och omfattar skatt (PDV) och leveranskostnader.

4. Försäljning av varor och tjänster som erbjuds på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr kan för en minderårig eller helt arbetsförmögen person bara deras förmyndare avtala, och delvis arbetsförmögna personer kan avtala försäljning bara med sina förmyndares samtycke.

5. Näringsidkaren betraktar Köparens val på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr som en beställning och har rätt att annullera den i berättigade fall. Om en beställning annulleras ska Näringsidkaren notifiera konsumenten via e-postadress eller telefonnummer som lämnats med angivna skäl för annulleringen.

II. Köparens uppgifter

1. Köparen som vill utvidga eller redigera några av sina befintliga tjänster av Hrvatski Telekom på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr måste registrera sig på Moj Telekom Portal enligt regler som är beskrivna i dokumentet "Villkor för Telekom ID och användning av Telekom IDs användarkonto" eller identifiera sig för ett engångsköp med att införa privat data av tjänsten som ska utvidgas eller redigeras, som också är beskrivna i "Villkor av Telekom ID och användning av Telekom IDs användarkonto". Köparen är inte skyldig att registrera sig på Moj Telekom Portal för att köpa "Paket med kuponger", "Start-paket med kuponger", för att sätta in pengar på ett konto med kuponger med kreditkort och för att köpa extrautrustning. Uppgifter används för att möjliggöra godkännande av Köparens online inköp, men också för att få tillgång till vissa personanpassade innehåll av webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr som är beskriven på dokumentet "Villkor av Telekom ID och användning av Telekom IDs användarkonto". Köparen som utför en engångsidentifiering, dvs. som inte utför en komplett registrering på Moj Telekom Portal ska inte få tillgång till Moj Telekom Portal, utan bara redigering och utvidgning av tjänsten som Köparen identifierade sig med på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr. Engångsidentifiering för att redigera eller utvidga existerande tjänster av Hrvatski Telekom är tillåten bara till privatpersoner. Näringsidkaren är inte på något sätt ansvarig för någon skada som är konsekvens av felaktig eller obehörig hantering av Köparens personliga uppgifter om de inte är i Näringsidkarens domän. Om Köparen misstänker obehörig användning av sina uppgifter ska Köparen så snart som möjligt avisera Näringsidkaren på e-postadressen tehnicka.podrska@t.ht.hr.

2. Sidbesökaren som registrerade sig på Moj Telekom Portal, Sidbesökaren som utförde en engångsregistrering genom en existerande tjänst av Hrvatski Telekom eller en icke-registrerade Sidbesökare som fyllde i formuläret vid inköp på www.hrvatskitelekom.hr bekräftar med detta att uppgifter, inklusive personliga uppgifter, är korrekta och fullständiga. Med beställning av en vara och/eller en tjänst ur utbudet accepterar konsumenten (enligt konsumentskyddslagen) dessa Användningsvillkor för inköp via webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr.

3. Näringsidkaren är ansvarig för att skydda alla Köparens uppgifter, inklusive personliga uppgifter på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr och att hantera dem i enlighet med dataskyddslagen och andra tillämpliga förordningar.

III. Tjänster tillgängliga på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr

Köparen kan på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr beställa/aktivera ett antal tjänster och varor automatiskt eller skicka en användarförfråga för en beställning (nedan kallad ”användarförfrågan”) och avsluta beställningen i telefon med en HT-försäljningsperson. Några av dessa tjänster är till exempel: Aktivering av en option – Aktivering av en tariff – Inköp av ett Start paket (SIM-kort med ett nummer) – Inköp av Paket med kuponger (mobiltelefon + SIM-kort med ett nummer) – Inköp av extrautrustning – Mottagande av en ny avtalsförpliktelse med ett speciellt utbud för befintliga användare – Upprättning av ett nytt avtal för mobiltelefon (användarförfrågan) – Övergång från kuponger till abonnemang (användarförfrågan) – Överföring av ett nummer från en annan mobiloperatör (användarförfrågan) – Aktivering av MAXtv programpaket – Aktivering av en ny MAXadsl internettillgång på en existerande telefonlinje – Mottagande av en ny avtalsförpliktelse med ett speciellt utbud för befintliga användare – Utbyte av MAXadsl paket – Utbyte av MAXadsl accesstid – osv. Utbudet av varor och tjänster som Köparen kan beställa/aktivera kommer att utvidgas i enighet med tekniska lösningar och webbplatsens möjligheter samt nya marknadsföringserbjudande.

IV. Betalningssätt och leverans

1. Det som beställs kommer att levereras på Köparens adress som definieras vid beställning i Republiken Kroatien och endast till Köpare (namn och efternamn) eller en person som Köparen har vid beställningen definierat som mottagare. Köparen betalar inte leveranskostnad oberoende av beställningssumman och mottagning kan införas bara av Köparen mot uppvisande av ett giltigt identitetskort eller pass, eller av personen som Köparen har identifierat som mottagare, också mot uppvisande av ett giltigt identitetskort eller pass. Ifall Köparen inte visar identitetskort eller pass är leveranstjänst inte skyldig att ge den beställda varan.

2.1. Betalningssätt för Näringsidkarens varor på www.hrvatskitelekom.hr (nedan kallad ”Varor”)

2.1.1. Betalning med kreditkort är möjligt för de följande kort (bara kort utgivna i Kroatien):

Diners

300 HRK eller mindre – engångsbetalning

Mer än 300 HRK – 36 delbetalningar

MasterCard ZABA

300 HRK eller mindre – engångsbetalning

Mer än 300 HRK – 24 delbetalningar

Andra banker: engångsbetalning

VISA ZABA och PBZ

300 HRK eller mindre – engångsbetalning

Mer än 300 HRK – 24 delbetalningar

Andra banker: engångsbetalning

Maestro PBZ

300 HRK eller mindre – engångsbetalning

Mer än 300 HRK – 24 delbetalningar

Andra banker: engångsbetalning

2.1.2. Vid betalning med kreditkort utförs autentisering automatiskt online med tjänsten HT PayWay. Efter autentiseringen får Användaren bekräftelsen via e-mail om autentiseringen var

lyckad eller olyckad. Om Användaren bestämmer sig för det här betalningssättet godkänner Användaren Användningsvillkor för HT PayWay. Beroende av varans värd och tekniska möjligheter ska det vara möjligt för Köparen att betala med kreditkort i delbetalning med alla tillgängliga kort.

2.1.3. Betalning vid leverans

Om Köparen betalar vid leverans får Köparen på webbplatsen utbudet såväl som alla uppgifter som behövs så att varan kan levereras på hemadress (namn och efternamn, adress, telefonnummer osv.), och betalar för den beställda varan efter identifikationen från punkt 5.1. av dessa Villkor kontant till leverantören. Leverans är möjlig bara inom Kroatien.

Näringsidkaren är skyldig att leverera varan till Köparen inom 30 dagar från beställningen, beroende av antal beställningar vid det tillfället och geografiskt avstånd. Varan ska levereras på adressen som Köparen gav vid beställningen, och om Köparen inte är hemma ska meddelandet om leveransförsök lämnas. Varan ska försökas leverera på den nästa arbetsdagen eller som överenskommet mellan Köparen och leverantören. Om leverans inte utförs då heller ska varan återlämnas till Näringsidkaren. I detta fall anses det att Köparen har annullerat beställningen. Om mottagaren inte var tillgänglig på kontaktnummer som lämnats oavsett av vilket skäl är Näringsidkaren inte ansvarig för möjligt överskridande av tidsfrist för leverans. Köpare får alltid kontakta Näringsidkaren via e-postadress info@t.ht.hr eller via kontakt för Kundtjänst för varje fråga om leveransen.

2.2. Betalningssätt för att sätta in pengar på ett konto med kuponger online (nedan kallad ”kuponger”)

2.2.1. Engångsbetalning med kreditkort: American Express – Master Card – VISA – Diners – Maestro

Efter en lyckad autentisering får Köparen via e-postadress bekräftelsen om autentiseringen var lyckad eller olyckad.

2.2.2. Med tjänster: -SMSinköp – SMSkupong

V. Näringsidkarens ansvar

Tjänster som Näringsidkaren tillhandahåller inom online inköp tjänsten på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr omfattar inte besökarnas kostnader av datorutrustning och tjänster för tillgång till webbplatsen. Näringsidkaren är inte ansvarig för kostnader av elektroniska

kommunikationstjänster, internettrafik eller några andra möjliga kostnader. Näringsidkaren är inte heller ansvarig för några skador som händer som konsekvens av internetavbrott vid användning av online inköp tjänster. Om några misstag händer vid köptransaktion kan Köparen anmäla det på info@t.ht.hr så att problemet ska lösas så snart som möjligt.

VI. Datasäkerhet

1. Sekretess av användaruppgifter inmatade på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr är säkrad med Secure Socket Layer (SSL) protokoll med 256-bit datakryptering. SSL-kryptering är en process av kodning av uppgifter som utbyts mellan användarens dator och webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr så att obehörig tillgång till dem under överföringen via internet omöjliggörs.

2. På sidan för kortbetalning implementerades processen av 3D secure säkerhetsautentisering genom ”Verified by Visa” och ”MasterCard SecureCode” tjänster. Dessa tjänster möjliggör bekräftelsen av kreditkortinnehavares identitet vid online inköp så att missbruk av någon annans uppgifter blir omöjligt.

3. Processen av kreditkortsauktorisering av kreditkortsutfärdare vid online inköp på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr innebär verifiering av kreditkorts kontrollnummer (tresiffrigt eller fyrsiffrigt nummer på kortets baksida).

4. Dataöverföring mellan Näringsidkaren och banken under kreditkortsauktorisering utförs med datakryptering vilket gör obehörig tillgång till uppgifter under deras överföring omöjligt.

5. Om auktoriseringen inte är lyckad, och det handlar om relationen Banken – kortsanvändare, är Näringsidkaren inte ansvarig för omöjlighet av online inköp.

VII. Uppsägning av avtal om försäljning av varor och tjänster, retur och reklamation av varor

Köparen har rätt att inom 14 (fjorton) dagar uppsäga varje försäljningsavtal som upprättades genom elektroniska kommunikationsmedel på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr på sättet förskrivet i dessa Villkor, utan att ge något skäl. Om det handlar om inköp av en vara börjar tidsfristen av 14 dagar löpa från dagen då Köparen fick varan, och om det handlar om inköpet av en tjänst börjar tidsfristen löpa från dagen då avtal upprättades. Köparen uppsäger avtalet inom den rättsliga 14-dagarsfristen med en skriftlig meddelande som innebär ett entydigt uttalande i vilket Köparen uttrycker sin vilja för att uppsäga avtalet. Det entydiga uttalandet ska skickas till Näringsidkaren via post eller e-postadress info@t.ht.hr. Det skriftliga meddelandet måste innehålla uppgifter om konto/beställning (serienummer, datum, belopp, produkt) och Köparens uppgifter (namn och efternamn, kontaktnummer och e-postadress) samt bankens namn och bankkontonummer som Köparen vill få pengar tillbaka på. Om Köparen kräver återbetalning behövs det bankkontonummer, bankens namn och andra uppgifter eller kopior av dokument nödvändiga för entydig identifiering. Avtalet är brutet när Köparen fick meddelandet om uppsägning, och det anses att avtalet är brutet i tid om meddelandet om uppsägning skickades inom den rättsliga fristen. Om avtalet brytas inom den rättsliga fristen är Köparen skyldig att återlämna varan på egen bekostnad. Köparen är ansvarig bara för direkta kostnader av varans återlämning (om det är en fysisk produkt) till Näringsidkaren på adress:

HT centralno skladište

Home delivery

Poštanska ulica 9

10 410 Velika Gorica

Vid försäljningsavtal måste Näringsidkaren återbetala det betalade beloppet endast efter att ha fått varan tillbaka, eller efter Köparen har bevisat att varan hade skickats tillbaka till Näringsidkaren, om Näringsidkaren skulle vara notifierad innan varans mottagning.

Näringsidkaren är skyldig att så snart som möjligt, och senast 14 dagar efter att ha fått skriftligt meddelande om uppsägning, återbetala helt belopp som Köparen har betalt innan uppsägningen enligt avtal om inköpta varor.

VII. Övriga villkor

En vara och/eller en tjänst är reserverad för leverans endast efter att en potentiell Köpare har fått betalningsbekräftelse. Produkter i varukorgen är ännu inte reserverade för beställningen. Om beställningen inte är slutad, dvs. dess innehåll är i varukorgen, och Sidbesökaren inte är aktiv på www.hrvatskitelekom.hr längre än 30 minuter, kommer varukorgens innehåll att tas bort.

Näringsidkaren kontaktnummer för alla frågor är telefonnumret 0800 9000.

Näringsidkaren har rätt att utan föranmälan ändra dessa Villkor på webbplatsen www.hrvatskitelekom.hr, om vilket Användare kommer att vara notifierade på ett lämpligt sätt. Ändringar av Villkor träder i kraft den dagen som de publiceras. För fall som inte är reglerade med dessa villkor gäller ”Villkor av Telekom ID och användning av Telekom IDs användarkonto” och Näringsidkarens Allmänna villkor.

7. Sažetak

Idiomi su po sadržaju metafore. Njihovo značenje nije zbroj značenja pojedinih riječi od kojih se sastoje. Većina se lingvisti slaže da se idiom sastoji od najmanje dvije riječi, ali da ne tvori cijelu rečenicu. Neki ih smatraju tipičnim „frazelogizmima”, dok ih neki radije promatraju kao nepromjenjive fraze sa značenjem koje nije očito iz sastavnica. Možemo ih podijeliti prema stupnju jasnoće značenja. Idiomi su izvor problema prevoditeljima jer su specifični za svaki jezik. Prvo, može biti teško detektirati idiom unutar izvornog teksta te ga ispravno protumačiti. Taj posao čini težim činjenica da jedan idiom može imati i doslovno i figurativno značenje. Zatim se prevoditelj suočava s različitim problemima: nekad odgovarajući idiom ne postoji u ciljnom jeziku, nekad postoji, ali nije prikladan, a nekad se igra riječima iz izvornog teksta ne može prenijeti u ciljni. Ingo predlaže četiri strategije za prevođenje idioma: prevesti idiom idiomom, prevesti idiom doslovno, upotrijebiti neidiomatski izraz, ili neki neidiomatski izraz iz izvornog teksta prevesti idiomom kako bi se nadoknadio „izgubljeni” idiom.

Strategije Mone Baker ponešto se razlikuju od Ingovih. Ona tvrdi da se idiom može prevesti idiomom istog sadržaja i iste forme, idiomom istog sadržaja i različite forme, parafrazom, ili da ga se može potpuno izostaviti u ciljnom tekstu. Pokušala sam što je više moguće koristiti prvu strategiju obaju teoretičara. Gdje nisam uspjela pronaći idiom istog sadržaja i forme u ciljnom jeziku, pokušala sam barem pronaći idiom s istim sadržajem. Ako ni to nije bilo

moгуće, izabirala sam strategiju prevođenja idioma neidiomatskim izrazom, odnosno parafraziranje. Nisam prevela nijedan neidiomatski izraz idiomom, niti sam ijedan idiom potpuno izostavila.

8. Abstract

Idioms are a type of metaphores. Their meaning is not the sum of meanings of words they consist of. Most linguists agree that an idiom consists of at least two words but does not form a whole sentence. Some consider them to be typical "fraseologisms" while others prefer to think of them as fixed expressions whose meaning cannot be derived from their components. We can devide them based on how clear their meaning is. Idioms are a source of problems for translators because they are specific for every language. Firstly, it can be difficult to detect an idiom within a source text and interpret it correctly. The fact that an idiom can have both literal and figurative meaning makes the job even more difficult. After that, the translator faces many problems: sometimes an idiom does not have a counterpart in the target language, sometimes the counterpart is not appropriate, and sometimes the wordplay in the source text cannot be translated to the target text. Ingo suggests four strategies for translating idioms: to translate an idiom with another idiom, to translate an idiom literally, to use a non-idiomatic expression, or to translate a non-idiomatic expression with an idiom to make up for the "lost" idiom. Baker's strategies are a little different: she claims that an idiom can be translated with an idiom that has the same content and form, with an idiom that has the same content but different form, with a paraphrase, or that it can be omitted completely in the target text. I tried to use both Ingo's and Baker's first strategy as much as possible. Where I couldn't find an idiom with the same form and content, I tried to find at least one with the same content. If that was impossible, I chose the strategy of translating idioms with non-idiomatic expressions or paraphrasing. I didn't translate any non-idiomatic expressions with idioms nor did I omit any idioms completely.

9. Referenser

9.1. Teori

Baker, Mona. "A coursebook on translation." *London and New York: Routledge* (1992).

Ingo, Rune. *Från källspråk till målspråk: introduktion i översättningsvetenskap*. Studentlitteratur, 1991.

Kapural, Lucija. "Medvjede usluge i mačke u vreći: Kako su nastali popularni frazemi?" *Povijest.hr*, <https://povijest.hr/jesteliznali/medvjede-usluge-i-macke-u-vreci-kako-su-nastali-popularni-frazemi/> (hämtad 30 maj 2022)

Kim, Malin. "Ordspråk och talesätt, del 36: Köpa grisen i säcken." *Kulturminnet*, 8 april 2022, <https://kulturminnet.wordpress.com/2022/04/08/ordsprak-och-talesatt-del-36-kopa-grisen-i-sacken/> (hämtad 30 maj 2022)

Raatikainen, Minna. "Om översättning av idiom: idiom i Juha Itkonens roman Anna minun rakastaa enemmän och i dess svenska översättning Låt mig älska mer." (2011).

Rossi-Pokela, Suvi. "Om översättning av idiom: idiom i Tove Janssons roman Den ärliga bedragaren och i dess finska översättning." (2001).

Skog-Södersved, Mariann, and Anita Malmqvist. "Vad är ett idiom? Om definitioner, terminologi och typologi." *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposium XXVII, Vasa 9.-10.2. 2007*.

Spears, Richard A. *McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions: The Most Up-to-Date Reference for the Nonstandard Usage, Popular Jargon, and Vulgarisms of Contempos*. McGraw Hill Professional, 2005.

Vicker, Beverly. "Building competency with figurative language one idiom at a time." (2000).

Wiman, Mona. *Målande uttryck: en liten bok med svenska idiom*. Esselte, 1989.

9.2. Översättningar

Bartonek Roxå, Eva. "Vad är psykisk ohälsa?" *Vetenskap och hälsa*, 5 november 2019, <https://www.vetenskaphalsa.se/vad-ar-psykisk-ohalsa/> (hämtad 30 maj 2022)

Eliasson, Bengt. "Det enda som är helt klart är sitter man still kommer man förlora..." *IBM Sverige – THINK bloggen*, 22 november 2017, <https://www.ibm.com/blogs/think/se-sv/2017/11/22/det-enda-som-ar-helt-klart-ar-att-sitter-man-still-kommer-man-forlora/> (hämtad 30 maj 2022)

Knocke, Wuokko. "Ljus i mörkret." *Vardagens antirasism. Om rörelsen villkor och framväxt i Sverige*. Antirasistiska akademin, 2015, sd. 201-210.

"Meksiko." *Put oko svijeta*, <https://www.putokosvijeta.com/amerika/meksiko/> (hämtad 30 maj 2022)

"Acapulco, savršeno mjesto za odmor." 8 juli 2013, <https://www.putokosvijeta.com/acapulco/>

"Cabo San Lucas, rajska destinacija." 20 november 2013, <https://www.putokosvijeta.com/cabo-san-lucas/>

"Puerto Ángel, okružen kamenitim brežuljcima." 27 april 2012, <https://www.putokosvijeta.com/puerto-angel/>

"San Miguel de Allende, grad drugačije kulture." 7 maj 2012, <https://www.putokosvijeta.com/san-miguel-de-allende/>

"Teotihuacán, nekadašnji najveći grad na svijetu." 25 april 2012, <https://www.putokosvijeta.com/teotihuacan/>

Pineda Svenske, Kristin. "Fraserna där känslan sitter fast." *Språktidningen*, 7 maj 2018, <https://spraktidningen.se/2018/05/fraserna-dar-kanslan-sitter-fast/> (hämtad 30 maj 2022)

Vuco, Luka Marin. "Poglavica: Mirza Teletović završio je karijeru i preuzima Košarkaški savez BIH." *Telesport*, 6 oktober 2018, <https://telesport.telegram.hr/price/poglavica/> (hämtad 30 maj 2022)

"Uvjeti online kupnje na www.hrvatskitelekom.hr web stranici." <https://www.hrvatskitelekom.hr/pravne-napomene/uvjeti-koristenja> (hämtad 30 maj 2022)

